

บทที่ 6

วิเคราะห์ข้อมูล

ในเรื่องข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ชุมชนบ้านบ่อน้ำใสและชุมชนบ้านดงไผ่ แสดงให้เห็นว่าเป็นชุมชนตั้งอยู่ไม่ไกลจากตัวอำเภอมากนัก สภาพชุมชนยังไม่ถึงขั้นแห้งแล้งกันดาร ด้วยยังมีแหล่งน้ำ แหล่งอาหารที่ได้จากป่า ฝ่ายเก็บน้ำและการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ทำให้ประชากรในชุมชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างไม่ขัดสนนัก แม้ว่าจะประกอบอาชีพในการทำนาที่มีรายได้ไม่แน่นอนก็ตาม นอกจากนั้นประชากรในชุมชนยังมิได้อยู่หนึ่ง มีการหารายได้เสริมจากการปลูกพืชหมุนเวียน การรับจ้าง การทอดผ้าและการค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ เมื่อเสร็จสิ้นจากการทำนา ฐานะทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนส่วนใหญ่จึงอยู่ในระดับค่อนข้างยากจน แต่อย่างไรก็ตามในการประกอบอาชีพของคนในชุมชน ยังถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายทุน ด้วยการให้กู้เงินในอัตราดอกเบี้ยที่สูง ขายสินค้าในราคาแพง หรือรับซื้อผลผลิตเพื่อหักเงินชำระหนี้ในราคาที่ต่ำกว่าท้องตลาด ทั้งนี้เกิดจากการสมยอมของชาวบ้านที่เกรงว่าจะไม่สามารถหาแหล่งเงินกู้ได้ตามยามที่เกิดความเดือดร้อน สภาพการประกอบอาชีพของชาวบ้าน จึงเป็นการประกอบอาชีพที่มีนายทุนคอยเก็บเกี่ยวส่วนเกินที่พึงได้รับจากชาวบ้านเป็นส่วนใหญ่

เมื่อเสร็จสิ้นฤดูการทำนามีการอพยพไปขายแรงงาน ซึ่งพบว่าเกิดขึ้นในกลุ่มของวัยรุ่นนั้นแสดงให้เห็นว่า การอพยพไปขายแรงงานตามแหล่งงานต่าง ๆ มิได้เกิดจากสภาพความยากจน หรือความยากลำบากในการดำเนินชีวิตเป็นเหตุผลสำคัญทั้งหมด แต่เป็นการไร้เวลาว่างเมื่อเสร็จสิ้นจากการทำนา เพื่อหารายได้และหาประสบการณ์ของชีวิต เมื่อถึงฤดูการทำนาก็กลับภูมิลำเนาของตนเพื่อประกอบอาชีพเดิม แต่มีบางคนที่พบว่างานที่ตนทำนั้น มีรายได้ดีและสบายกว่าการทำนา จึงอยู่ทำงานติดต่อกันเป็นเวลาหลายปี ครอบครัวใดที่มีลูกไปทำงานจะเกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นภายในครอบครัว โดยมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จะเห็นได้จากการมีเงินมาจับจ่ายใช้สอยและมีสิ่งของเครื่องใช้เพิ่มขึ้น เมื่อเดินทางกลับบ้านมีสภาพการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าทันสมัย มีเงินมาให้ครอบครัว ตลอดจนกระทั่งมีการเลี้ยงงาน หมูญาติพี่น้องและเพื่อนฝูง คนที่กลับมาจากการทำงานจึงได้รับการต้อนรับจากคนในครอบครัว

และชุมชนเป็นอย่างดี ประชากรในชุมชนจึงถือเอากลุ่มผู้ขายแรงงานเหล่านี้เป็นแบบอย่าง จนเกิดเป็นค่านิยมที่จะขายแรงงานขึ้นในกลุ่มวัยรุ่น โดยมิสภาพความเป็นอยู่ของต้นแบบเป็น แรงจูงใจ ทั้ง ๆ ที่ได้แก่วัยนี้เป็นวัยที่สมควรจะอยู่ในโรงเรียนมากกว่าโรงงาน การศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาจึงถูกคนในชุมชนมองข้ามไป ด้วยเห็นว่าสภาพความเป็นอยู่และรายได้ เฉพาะหน้าที่ได้จากการทำงานเกิดผลให้เห็นได้ในระยะสั้น ส่วนผลที่ได้จากการศึกษานั้นจะ เกิดผลในระยะยาวซึ่งมองไม่เห็นได้ยาก อีกทั้งในชุมชนยังไม่มีบุคคลที่ประสบความสำเร็จในชีวิตจากการที่ได้ศึกษาในระดับสูงให้เห็นเป็นแบบอย่าง โดยเฉพาะชุมชนบ้านบ่อน้ำใสที่สภาพ ชุมชนมีความพร้อมที่สามารถอำนวยความสะดวกสบายให้แก่คนในชุมชนได้ในระดับหนึ่ง แต่มี กลุ่มวัยรุ่นไปขายแรงงานเป็นจำนวนมาก โดยมีนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาเพียง 1 คน อาจเกิดจากการที่ในชุมชนมีต้นแบบที่ไปขายแรงงานจำนวนมากจึงเกิดการเลียนแบบขึ้น ซึ่ง ตรงกันข้ามกับชุมชนบ้านดงไม้ที่ชุมชนยังอยู่ระหว่างการพัฒนา มีคนไปขายแรงงานจำนวน น้อยกว่า แต่มีนักเรียนในระดับมัศึกษามากกว่า คือจำนวน 6 คน ซึ่งอาจเกิดจากการที่มี ต้นแบบจำนวนน้อย ดังนั้นการมองเห็นความสำคัญในการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ของคนใน ชุมชน จึงเป็นภาพที่เลือนลาง โดยมีสภาพความเป็นอยู่และรายได้เฉพาะหน้า ที่เกิดจากการ ขายแรงงานเป็นภาพที่เด่นชัดขึ้นมาแทนที่

ความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม

การศึกษาของคนในชุมชนส่วนใหญ่ จึงมีวุฒิทางการศึกษาระดับการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งมีสภาพเพียงอ่านออก เขียนได้ เมื่อพ้นวัยเรียนมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง ความรู้ความ สามารถที่ได้ร่ำเรียนมาก็ค่อย ๆ ลืมเลือนไป เนื่องจากขาดการสืบเนื่องในทักษะการอ่าน การเขียน และการคิดคำนวณ การนำความรู้ที่ได้จากโรงเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันมีเพียง เล็กน้อย สภาพสังคมระหว่างโรงเรียนและชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีลักษณะแบ่งแยก โดยที่ โรงเรียนมุ่งจะให้ความรู้ ตลอดจนวิทยาการสมัยใหม่แก่คนของชุมชนในวัยเด็ก เพื่อให้ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างมีความสุข แต่สภาพการ คำนึงชีวิตของคนในชุมชนยังคงเป็นไปตามครรลองของสภาพสังคมที่ผ่านมา ประชากรยังคง มีสภาพความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม ไม่พิถีพิถันในเรื่องความสะอาดของร่างกาย เสื้อผ้า สิ่งของ เครื่องใช้ ที่อยู่อาศัยซึ่งรวมไปถึง สภาพความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเรือน ในด้าน การบริโภคอาหาร มีการรับประทานอาหารไม่ครบ 3 มื้อ รับประทานอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ

และมีค่านิยมในการรับประทานอาหารที่มีคุณค่าน้อย อาทิ ส้มตำ ปลาจ่อม ปลาจ้ำ ปลาเค็ม เป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้มีผลต่อสุขภาพอนามัย ซึ่งก่อให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บตามมา เมื่อเกิดการเจ็บป่วยแพทย์ก็จะพาไปหาแพทย์ทำการตรวจรักษาอย่างถูกวิธี กลับทำการรักษาด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์ โดยมีความเชื่อว่าสาเหตุที่ทำให้เกิดความเจ็บป่วยนั้น เกิดจากการถูกคุณไสยบ้าง ถูกผีเข้าบ้าง นอกจากนี้ยังมีความเชื่อในอำนาจของภูตผี เทวดา นางฟ้าว่าสามารถคลब्บันดาลาให้เกิดทั้งคุณและโทษแก่คนได้ จึงมีการเซ่นไหว้ ตั้งเครื่องบูชาเพื่ออาศัยอำนาจจากสิ่งลี้ลับเหล่านี้ เป็นเครื่องทนายโรคชะตา และคลब्บันดาลาให้เกิดโรคลาภ โดยเฉพาะในเรื่องของห่วยไต้ดิน ที่ชาวบ้านทุ่มเทเงินเพื่อเสี่ยงโชคจากความหวังที่ฝากไว้กับสิ่งที่ไม่มีความแน่นอน นอกจากนี้การปฏิบัติกิจกรรมตามประเพณี มีลักษณะการจัดงานที่เกินฐานะทางเศรษฐกิจ ตรงกับสำนวนที่ว่า "ตาน้ำพริกละลายแม่น้ำ" ตัวอย่างได้แก่ งานแต่งงาน งานศพ งานขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น อีกทั้งคนในชุมชนยังมีพฤติกรรมในการขอตั้งมัสสุราทั้งหญิงและชาย ก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาทขึ้นในครอบครัว เป็นสาเหตุหนึ่งที่พบว่าสภาพครอบครัวแตกแยกมีมากขึ้น การซื้อห่วยไต้ดินก็ดี การจัดงานตามประเพณีก็ดี พฤติกรรมการตั้งมัสสุราก็ดี ล้วนแต่ส่งผลถึงฐานะทางเศรษฐกิจและชีวิตความเป็นอยู่ของคนในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อตัวนักเรียน

สภาพชีวิตในบ้านและโรงเรียนแตกต่างกัน

จากวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่ดำเนินไปตามความเคยชิน มีลักษณะคล้ายกับวงเวียนชีวิตที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง จึงดูราวกับว่าการศึกษามีได้ช่วยทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต คนในชุมชนมีการดูซับเอาความรู้จากโรงเรียน ไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตไม่มากนัก ประกอบกับคนในชุมชนมีการใช้ภาษาถิ่นเขมรเป็นภาษาพูด จึงทำให้สภาพสังคมระหว่างบ้านกับโรงเรียนมีความแตกต่างกัน จนเกือบจะกล่าวได้ว่ามีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง สภาพเช่นนี้ก่อให้เกิดการเหนียวรั้งทางวัฒนธรรมขึ้นระหว่างบ้านกับโรงเรียน และมีนักเรียนอยู่ตรงกลาง โดยที่โรงเรียนทำหน้าที่ในการปรับเปลี่ยน และเสริมสร้างให้มีการพัฒนาเกิดขึ้นกับตัวนักเรียน แต่เมื่อนักเรียนกลับสู่สภาพสังคมที่บ้าน ก็ถูกวัฒนธรรมของบ้านและชุมชนเข้าครอบงำ โดยนักเรียนมีพฤติกรรมเช่นเดียวกับพฤติกรรมของคนในชุมชน ด้วยสภาพชีวิตในบ้านและโรงเรียนแตกต่างกัน จึงคล้ายกับว่า บ้านทำหน้าที่คอยชำระล้างวัฒนธรรมที่นักเรียนได้รับจากโรงเรียน การที่จะพัฒนาสภาพการดำเนินชีวิต ทศนคติ และความ

เชื่อของคนในชุมชนได้นั้น เครื่องมือที่สำคัญที่สุด คือ การศึกษา ดังนั้นโรงเรียนจึงเป็นหน่วยงานสำคัญ ที่ทำหน้าที่ในด้านการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ โดยมีครูทุกคนในโรงเรียนเป็นผู้ดำเนินงาน

ตัวบ่งชี้เชิงปริมาณและคุณภาพ

เครื่องบ่งชี้ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการดำเนินงานด้านการศึกษานั้น ขวโลมวจ กิงการวัฒน์ และสุรพล หวังดี (2531) ได้ให้แนวคิดเชิงระบบและภารกิจการศึกษาเป็นกรอบในการพิจารณาไว้ 4 ประการ ได้แก่

1. ระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
2. อัตราการเข้าชั้นหรือการไม่ผ่านจุดประสงค์การเรียนรู
3. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามจุดหมายของหลักสูตร
4. ภาวะสุขภาพของนักเรียน

ดังนั้นคุณภาพของโรงเรียนจึงพิจารณาได้จากนักเรียนซึ่งเป็นผลิตผลของโรงเรียน แต่การดำเนินงานด้านการศึกษาของโรงเรียน ต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ มาช่วยส่งเสริมสนับสนุนต่อการดำเนินงาน ได้แก่ ปัจจัยด้านโรงเรียน ด้านครูใหญ่และการบริหารโรงเรียน ด้านครู ด้านนักเรียน และผู้ปกครอง ซึ่งปัจจัยด้านต่าง ๆ เหล่านี้จะส่งผลถึงนักเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม ถ้าโรงเรียนใดมีปัจจัยด้านต่าง ๆ เหล่านี้ไม่เหมาะสม หรือไม่สอดคล้องกันย่อมก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน และส่งผลถึงคุณภาพของโรงเรียน ซึ่งหมายถึงคุณภาพนักเรียนตามตัวบ่งชี้ทั้ง 4 ประการ โดยมีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญ และสามารถวัดหรือตรวจสอบให้เห็นได้อย่างชัดเจน การวิเคราะห์หาสาเหตุที่ทำให้ให้นักเรียนในโรงเรียนบ้านบ่อน้ำนั้นมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ จึงต้องวิเคราะห์จากข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการดำเนินงานและพฤติกรรมการปฏิบัติงานของครูทุกคนในโรงเรียนร่วมกับปัจจัยด้านผู้ปกครอง

ปัจจัยด้านโรงเรียน

เส้นทางคมนาคมห่างไกล

ในเรื่องข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยด้านโรงเรียน ของโรงเรียนบ้านบ่อน้ำนั้น แสดง

ให้เห็นว่า โรงเรียนบ้านบ่อน้ำใสเป็นโรงเรียนที่อยู่ห่างไกลจากตัวอำเภอไม่มากนัก โดยพิจารณาจากการที่โรงเรียนอยู่ในกลุ่มโรงเรียนที่อยู่ในตัวอำเภอ และมีระยะห่างเพียง 8 กิโลเมตร แต่การที่ไม่มีรถโดยสารผ่านชุมชนและโรงเรียนทำให้การคมนาคมระหว่างตัวอำเภอกับโรงเรียนไม่สะดวกนักสำหรับผู้ที่ไม่มียานพาหนะส่วนตัว จากการที่โรงเรียนมีที่ตั้งอยู่ห่างไกลจากชุมชน ในแต่ละวันมีประชากรในชุมชนเข้าเส้นทางการสัญจรผ่านโรงเรียนไม่มากนักก่อให้เกิดบรรยากาศที่เงียบเหงา และส่งผลถึงการปฏิบัติงานของครู ทำให้ครูเกิดความเบื่อหน่ายและเหนื่อยยากในการปฏิบัติงาน มีการมาปฏิบัติงานสาย ละเลยการปฏิบัติหน้าที่ในด้านการสอน เนื่องจากขาดการควบคุมทางอ้อมจากชุมชน

ลักษณะทางกายภาพอยู่ในระดับดี

ในด้านอาคารสถานที่ เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์มาตรฐานของโรงเรียนประถมศึกษาหมวดอาคารสถานที่และอุปกรณ์ที่กำหนดไว้ว่า โรงเรียนควรมีที่ดินไม่ต่ำกว่า 7 ไร่ คือ นักเรียน 1 คน ต่อพื้นที่ 8-10 ตารางเมตร มีเนื้อที่เพียงพอในการทำกิจกรรมต่าง ๆ อาคารเรียนมีห้องเรียนเพียงพอ สร้างถูกสุขลักษณะ มีอาคารประกอบและห้องพิเศษอื่น ๆ ได้แก่ ห้องสมุด ห้องพักครู ห้องพยาบาล ห้องสื่อการเรียน และห้องกิจกรรมสหกรณ์ ในหมวดการบริหารโรงเรียน มีอัตรากำลังครูที่เหมาะสม คือ นักเรียน 20-25 คนต่อครู 1 คน (ม.ร.ว.สมพร สุทัศน์, 2525) จะพบว่าโรงเรียนบ้านบ่อน้ำใสมีพื้นที่จำนวน 65 ไร่ 3 งาน อาคารเรียน 3 หลัง 14 ห้องเรียน จำนวนบุคลากรครู 8 คน จำนวนนักเรียน 106 คน มีอัตราส่วนจำนวนครูต่อจำนวนนักเรียน 1:13 คน ซึ่งอยู่ในสภาพที่มีความพร้อม ทั้งในด้านอาคารสถานที่ และจำนวนบุคลากร ที่น่าจะส่งผลให้เอื้อต่อการดำเนินงานภายในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขาดการวางแผนงานร่วมกัน

ในด้านแผนบริหารงานและโครงการ โรงเรียนมิได้กำหนดนโยบายและเป้าหมาย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน ถึงแม้ว่าจะมีแนวปฏิบัติในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ระดับโรงเรียน ระดับห้องเรียน และมีการกำหนดหลักในการปฏิบัติงาน แต่ก็ยังเป็นเพียงการเขียนไว้ในแผ่นกระดาษระดับไว้ตามฝาผนังห้อง โดยปราศจากการนำมาใช้ในการปฏิบัติงาน สำหรับแผนบริหารงานนั้นโรงเรียนได้มีการจัดทำไว้เป็นเอกสารรูปแบบ โดยจัดทำมี

โครงการรองรับงานตามภารกิจของโรงเรียนประถมศึกษาทั้ง 6 งาน ได้แก่ งานด้านวิชาการ ด้านบุคลากร ด้านธุรการและการเงิน ด้านกิจการนักเรียน ด้านอาคารสถานที่ และด้านสัมพันธ์กับชุมชน การที่โรงเรียนมีการกำหนดแผนบริหารงานโดยจัดให้มีโครงการครอบคลุมภารกิจที่โรงเรียนรับผิดชอบนี้ หากบุคลากรในโรงเรียนมีการดำเนินงานอย่างจริงจังและเต็มความรู้ความสามารถ จะส่งผลให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดีในด้านระดับหนึ่ง แต่จากการศึกษาพบว่าโครงการของโรงเรียนแต่ละโครงการ เช่น โครงการห้องสมุด โครงการสหกรณ์ โครงการประชาธิปไตย มีการดำเนินการแบบไม่ต่อเนื่อง สำหรับโครงการที่ประสบความสำเร็จมีเพียง 1-2 โครงการ ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากแผนบริหารงานของโรงเรียน ขาดการวางแผนร่วมกัน แผนบริหารงานจึงมิได้เกิดขึ้นจากสภาพปัญหาและความต้องการอันแท้จริงของผู้ปฏิบัติ ซึ่งได้แก่ ครูในโรงเรียน การดำเนินการจัดทำโครงการ มีการประชุมคณะครูเพื่อเลือกโครงการ จากตัวอย่างโครงการของโรงเรียนอื่นแล้วจัดทำให้เป็นเอกสารรูปเล่มไว้หลาย ๆ เล่ม เพื่อใช้ต่อเนื่องในปีการศึกษาต่อไป การตัดสินใจร่วมกัน ระหว่างครูใหญ่กับคณะครู มีเพียงการตัดสินใจเลือกโครงการ ที่สอดคล้องกับการดำเนินงานของโรงเรียน แล้วมอบหมายให้คณะครูได้รับผิดชอบ ในการดำเนินงาน โดยที่ผู้รับผิดชอบมิได้เป็นผู้วางแผนการดำเนินงานด้วยตนเอง ดังนั้นจึงไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกในการเป็นเจ้าของ ส่งผลให้ผู้รับผิดชอบปฏิบัติงานไปตามหน้าที่ด้วยความคับข้องใจ สภาพการดำเนินงานตามโครงการแต่ละโครงการของบุคลากร จึงมีการดำเนินงานอย่างไม่ต่อเนื่อง ละเลยการปฏิบัติหน้าที่และปฏิบัติงาน โดยไม่ใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่ให้เต็มที่ อีกทั้งครูใหญ่ไม่ได้มีการควบคุม กำกับ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างเป็นทางการ นอกจากนี้เมื่อสิ้นปีการศึกษา ยังไม่มีการประเมินผลโครงการ เพื่อนำผลมาใช้ในการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานในปีการศึกษาต่อไป สภาพการดำเนินงานเกี่ยวกับแผนบริหารงานของโรงเรียนดังกล่าว จึงนำไปสู่ความล้มเหลวของโครงการ

มีบางโครงการที่ประสบผลสำเร็จ

สำหรับโครงการที่ประสบผลสำเร็จมากที่สุด ได้แก่ โครงการอาหารกลางวัน ที่โรงเรียนสามารถดำเนินการจัดอาหารกลางวันให้แก่นักเรียนได้ โดยการจัดแบบให้เปล่า ทั้งนี้เป็นผลมาจากการดำเนินงานในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ซึ่งกิจกรรมของ

โครงการได้แก่ การทำนา ปลูกถั่วลิสง เลี้ยงปลา เบ็ด และ ไร่ ผลผลิตที่ได้ส่วนหนึ่งใช้ประกอบอาหารกลางวัน ที่เหลือจัดจำหน่ายเพื่อนำเงินมาใช้ในการดำเนินงานของโรงเรียน ความสำเร็จของโครงการเป็นผลมาจากการที่โรงเรียนได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยราชการ องค์กรต่างประเทศและชุมชนเป็นอย่างดีทั้งในรูปงบประมาณ แรงงาน และวัสดุอุปกรณ์ การที่โรงเรียนมีเงินนอกงบประมาณที่สามารถนำมาใช้ในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของโรงเรียน นอกเหนือไปจากงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจากหน่วยงานเจ้าสังกัด จึงถือว่าโรงเรียนบ้านบ่อน้ำส้มมีความพร้อมในด้านงบประมาณอีกด้านหนึ่ง การใช้จ่ายเงินนอกงบประมาณนี้จะเกิดประโยชน์สูงสุดถ้าได้มีการใช้อย่างถูกต้องเหมาะสม และเกิดผลโดยตรงต่อตัวนักเรียน แต่จากการศึกษาพบว่างบประมาณส่วนใหญ่ถูกนำไปในการตกแต่งอาคารสถานที่ โดยมีครูใหญ่เป็นผู้ขออนุมัติการใช้จ่าย ส่วนการใช้จ่ายงบประมาณในกิจกรรมการเรียนการสอนมีเป็นส่วนน้อย อาจมีสาเหตุมาจากการที่ครูใหญ่ไม่ค่อยให้การเห็นชอบ ในการอนุมัติให้ใช้จ่ายเงิน ถึงแม้จะมีผลดีในด้านการควบคุม แต่ก็ก่อให้เกิดความเบื่อหน่ายแก่ครูในการที่จะคิดริเริ่มปฏิบัติงาน หรือสร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการ โดยใช้จ่ายงบประมาณของโรงเรียน

ครูใหญ่ประสานงานกับหน่วยงานและชุมชนได้ดี

การที่โรงเรียนได้รับความร่วมมือ ช่วยเหลือและสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ องค์กรต่างประเทศและชุมชนเป็นอย่างดี จนกระทั่งสามารถดำเนินงานในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน แสดงให้เห็นถึงความสามารถของครูใหญ่ในการประสานงานและความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยเฉพาะชุมชนที่ให้การช่วยเหลือสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียนทั้งในรูปแรงงานและเงิน ถ้าพิจารณาเพียงผิวเผินจะเห็นว่า โรงเรียนกับชุมชนมีความสัมพันธ์ต่อกันในระดับดี หากพิจารณาในระดับลึกจะพบว่าโรงเรียนและชุมชนอยู่ร่วมกันโดยมีการพึ่งพาอาศัยกันในส่วนบุคคล โดยครูไปร่วมงานของชุมชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานส่วนตัว และชุมชนให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในรูปกำลังกายและกำลังทรัพย์ โรงเรียนทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่เยาวชนของชุมชน แต่สภาพการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนยังคงดำเนินไปตามวิถีชีวิตที่เคยเป็นมาในอดีต ราวกับว่าไม่มาพาดพิงต่อสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และวิทยาการสมัยใหม่ที่ได้รับจากโรงเรียน การพึ่งพาและยังประโยชน์ต่อกันในด้านทรัพยากรบุคคล และวิทยาการความรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้นไม่มี การที่

โรงเรียนอยู่ในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท (กศพข.) มีการดำเนินงานในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันนั้น เป็นการดำเนินงานที่ไม่ได้มีการนำเทคโนโลยี หรือวิทยาการสมัยใหม่มาใช้ในการดำเนินงานให้เป็นแบบอย่างแก่คนในชุมชนได้ อีกทั้งโรงเรียนไม่มีการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน อาทิ การสอนเพลงพื้นบ้าน หัตถกรรมพื้นบ้าน ทรัพยากรบุคคลที่ประสบความสำเร็จในด้านใดด้านหนึ่ง เป็นต้น โรงเรียนจึงเป็นเพียงสถาบันแห่งหนึ่งที่อยู่ในชุมชน โดยมีลักษณะการอยู่ร่วมกันอย่างแบ่งแยก โรงเรียนมีการดำเนินงานไปตามหน้าที่ ประชากรในชุมชนมีการดำเนินชีวิตไปตามสภาพสังคมของตน

ชุมชนสนใจการปฏิบัติงานของครู และเห็นความสำคัญของการศึกษา

แต่อย่างไรก็ตาม ประชากรในชุมชนยังให้ความสำคัญในการดำเนินงานด้านการศึกษาของครู จะเห็นได้จากการที่ผู้นำชุมชนชาวบ้านคงไม่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของครู เมื่อพบว่าครูมีพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องก็รายงานให้ครูใหญ่ทราบ และการที่ผู้ปกครองนักเรียนมีการส่งให้นักเรียนได้เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นนั้น แสดงให้เห็นว่าประชากรของชุมชนเริ่มตระหนักในความสำคัญของการศึกษา การที่จะปรับเปลี่ยนเจตคติ ความเชื่อ ตลอดจนพฤติกรรมของคนในชุมชนที่ฝังรากลึกได้นั้น จึงต้องใช้ระยะเวลา ยาวนานและการดำเนินงานด้านการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพของโรงเรียน

การที่โรงเรียนบ้านบ่อน้ำส้มมีสภาพความพร้อมในด้านจำนวนบุคลากร อาคารสถานที่ และงบประมาณที่เอื้อต่อการดำเนินงานด้านการจัดการศึกษาของโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ผลการดำเนินงานยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร โครงการของโรงเรียนส่วนใหญ่มีการดำเนินงานแบบไม่ต่อเนื่อง และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนบางระดับชั้นเฉลี่ยในทุกกลุ่มประสบการณ์ต่ำกว่า 50% ประเด็นสำคัญที่เป็นปัญหาจึงอยู่ที่การจัดการของครูใหญ่ เพราะผู้บริหารโรงเรียนเป็นบุคลากรที่มีความสำคัญที่สุด โดยมีหน้าที่หลัก ในการประสานงานให้บุคคลต่าง ๆ ปฏิบัติได้ดั่งวดี และบำรุงรักษาหน่วยงานให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคง และมีความเป็นก้าวหน้าขึ้นไป อาคารเรียน แบบเรียน อุปกรณ์การเรียนการสอนคืออย่างไรก็ตาม ก็จะใช้ความหมาย ถ้าผู้ใช้สิ่งเหล่านั้นไม่มีความสามารถพอ ความตั้งใจหรือพอใจที่จะใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ปัจจัยด้านครูใหญ่และการบริหารโรงเรียน

การวางแผนกิจกรรมไม่รัดกุม

ในเรื่องข้อมูลเกี่ยวกับภูมิหลังครูใหญ่จะเห็นได้ว่า ครูใหญ่มีวุฒิทางการศึกษาในระดับปริญญาตรี สาขาบริหารการศึกษา ดังนั้นครูใหญ่จึงควรที่จะเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการบริหารงานในโรงเรียน ในอันที่จะส่งผลให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่การที่ครูใหญ่มีการประกอบกับมีการประกอบอาชีพเสริม จึงทำให้ครูใหญ่ต้องใช้เวลาในการปฏิบัติงานส่วนหนึ่ง มาประกอบภารกิจส่วนตัว มีการมาปฏิบัติราชการสาย ออกจากโรงเรียนก่อนหมดเวลาปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างที่ไม่ดีแก่ครูในโรงเรียน ดังที่ นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2529) ได้กล่าวไว้ในเรื่องพฤติกรรมของผู้นำว่า พฤติกรรมของนักบริหารมักได้รับการเพ่งเล็งจากเพื่อนร่วมงานหรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา และโดยวิสัยมนุษย์เราที่มักจะเลียนแบบและเอาอย่าง ดังนั้นพฤติกรรมที่แสดงออกของผู้บริหารจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องทำให้เป็นแบบอย่างต่อคนอื่น ๆ นอกจากนี้ครูใหญ่ยังมีการใช้เวลาในการสนทนา ร่วมกับคณะครู การต้อนรับผู้ที่มาเยือน การใช้เวลาในการประชุมที่ยืดเยื้อ การปฏิบัติงานในสิ่งที่สามารถมอบหมายให้ผู้อื่นทำได้ ตัวอย่างได้แก่ การล้างห้องส้วมนักเรียน การดูแลนักเรียนในการทำความสะอาดบริเวณโรงเรียน เป็นต้น ทำให้สูญเสียเวลาในการปฏิบัติงานที่มีความสำคัญกว่า สภาพการใช้เวลาในแต่ละวันของครูใหญ่ มีการวางแผนที่ไม่รัดกุม ไม่มีรูปแบบในการทำงานแต่ละวัน ถึงแม้ว่าจะมีปฏิทินการปฏิบัติงานในรอบ 1 ปีก็ตาม ตัวอย่างได้แก่ การปฏิบัติกิจกรรมตามวันสำคัญ จะมีการดำเนินงานตามแต่จะคิดขึ้นได้ กิจกรรมส่งนักเรียนเข้าประกวดในวันประณมศึกษา และการส่งครูเข้าประกวดครูดีเด่นที่ไม่มีการเตรียมการล่วงหน้า ทำให้คณะครูปฏิบัติงานด้วยความลังเลใจ ไม่แน่ใจว่าจะมีการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนหรือไม่ อย่างไร เมื่อครูใหญ่สั่งการให้คณะครูดำเนินงาน จึงเป็นการสั่งการที่กระชั้นหัน โดยที่ผู้รับมอบหมายงานไม่มีโอกาสเตรียมตัว หรือมีเวลาในการปฏิบัติงานน้อย ทำให้เกิดความคับข้องใจในการปฏิบัติงาน ส่งผลถึงประสิทธิภาพและผลของ การปฏิบัติงาน ในที่สุดก็จะนำไปสู่ความล้มเหลว ซึ่งการวางแผนการดำเนินงานในแต่ละวัน ของครูใหญ่น่าจะรัดกุมมากกว่านี้

มุ่งเน้นงานกิจกรรมนักเรียน

สำหรับการใช้เวลาในการปฏิบัติงานตามภารกิจของผู้บริหารโรงเรียนนั้น ครูใหญ่ใช้เวลาส่วนใหญ่ในงานด้านกิจการนักเรียน ได้แก่ การดำเนินงานตามโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ในกิจกรรมการทำนาซึ่งต้องใช้เวลาในการดำเนินงานยาวนาน มีการใช้แรงงานทั้งครูและนักเรียน ก่อให้เกิดผลโดยตรงต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเวลาในห้องเรียนของครูและนักเรียน ถูกนำไปใช้ในกิจกรรมการเกษตร ครูไม่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร จากการที่ต้องสูญเสียเวลาบางส่วนไปทำให้ครูต้องจัดกิจกรรมการสอนแบบรวบรัด เนื้อหาของบางวิชาถูกตัดทอนความรู้และทักษะที่จำเป็นขาดหายไป นักเรียนได้รับความรู้ไม่เต็มหลักสูตร มีความรู้ความสามารถไม่เป็นไปตามศักยภาพของตน อีกทั้งการดำเนินงานในกิจกรรมการเกษตร มิได้มีการนำวิทยาการสมัยใหม่มาใช้ การทำนาของโรงเรียนไม่แตกต่างไปจากการประกอบอาชีพของประชากรในชุมชน เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของนักเรียนไม่มากนัก การที่จะนำไปใช้ในการประกอบอาชีพต่อไปในอนาคต นอกจากนี้ผลของการดำเนินงานน่าจะเกิดประโยชน์โดยตรงต่อตัวครู ในการที่มีเงินงบประมาณสนับสนุนการจัดกิจกรรมของโรงเรียนโดยไม่ต้องขอเงินสนับสนุนจากครู และเงินส่วนใหญ่ถูกนำไปใช้ในการตกแต่งอาคารสถานที่ ผลผลิตบางส่วน ถูกนำไปประกอบอาหารในการเลี้ยงรับรองคณะกรรมการที่มาตรวจเยี่ยม และจัดจำหน่ายในราคาถูก ในขณะที่ครูและนักเรียนผู้ปฏิบัติงาน กลับมีส่วนที่พึงได้รับในสัดส่วนที่ต่ำกว่า การที่ครูใหญ่ผลิตผลจากโครงการไปยังประโยชน์ให้แก่บุคคลภายนอก จึงเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่ง ที่ส่งผลให้ครูมีเจตคติไม่ดีต่อการดำเนินงาน ครูบางคนไม่ยอมเข้าร่วมกิจกรรม ครูบางคนละเลยการปฏิบัติหน้าที่ ดังบทสนทนาของครู "พวกเราอุตส่าห์ทำกัน ขอกินก็บอกว่าอย่าเพิ่ง พอกกรรมการมาตรวจโรงเรียน กลับสั่งให้ชาวบ้านมาหว่านแหหัดมาให้พวกเขากิน คนกินไม่ได้ทำคนทำไม่ได้กิน เพราะอย่างนั้นผมเลยไม่ทำงานเกษตร" ในที่สุดกิจกรรมของโครงการก็ได้ผลไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย บางกิจกรรมถึงกับต้องล้มเลิกไป

การที่ครูใหญ่ใช้เวลาส่วนใหญ่ในการดำเนินงานด้านกิจการนักเรียน แทนที่จะมุ่งเน้นการดำเนินงานด้านวิชาการ ซึ่งเป็นภารกิจหลักของโรงเรียน จึงส่งผลต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู ทำให้เวลาในห้องเรียนมีน้อยลง ครูจึงต้องจัดกิจกรรม

การเรียนการสอนแบบรวบรัด ซึ่งมีผลมาจากการใช้เวลาในการดำเนินงานในโครงการ
เกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

สภาพการดำเนินงานด้านการบริหารโรงเรียน

มีภาวะผู้นำแบบอัติโนมัติ ร่วมกับแบบตามสบาย

ในการปฏิบัติงานในสถานศึกษาให้ลุล่วงไปด้วยดี ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้
ความสามารถในการใช้ทั้งศาสตร์และศิลปะทางด้านการบริหารการศึกษา จะต้องปฏิบัติหน้าที่
ในการบริหาร (Management Function) ซึ่งเป็นหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติของผู้บริหารทุกคน
เพื่อให้งานในหน้าที่ของผู้บริหารบรรลุตามต้องการ โดยอาศัยกระบวนการบริหาร ดัง สุรัส
ศิลป์นันต์ (2523) กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่เข้าใจงานและกระบวนการ
การบริหารการศึกษาจะสามารถบริหารการประถมศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากผู้บริหาร
มิได้นำกระบวนการบริหารมาใช้ ย่อมจะมีปัญหาเกิดขึ้นเสมอ และจะประสบผลสำเร็จได้ยาก

ดังนั้นสิ่งที่น่าจะเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา ไม่
ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ก็คือ "ผู้บริหาร" ซึ่งเป็นผู้มีภาระหน้าที่ในการบริหารโรงเรียน
มีความใกล้ชิดกับครูและนักเรียนมากที่สุด ผู้วิจัยขอเสนอการวิเคราะห์สภาพการดำเนินงาน
ด้านการบริหารโรงเรียนของครูใหญ่ โดยใช้กระบวนการบริหาร ซึ่ง สมพงษ์ เกษมสิน
(2523) ได้เสนอไว้ 5 ประการดังนี้

1. การวางแผน (Planning) ครูใหญ่จัดให้มีการวางแผนและดำเนินงาน
ภายในโรงเรียน เป็นแผนปฏิบัติการประจำปี การดำเนินงานวางแผนครูใหญ่ได้ดำเนินการ
การอย่างถูกต้องตามขั้นตอน ไม่มีการกำหนดนโยบายและเป้าหมายที่เด่นชัด สภาพการปฏิบัติ
งานจึงเป็นการดำเนินงานตามแต่เบื้องบนจะส่งลงมา แผนบริหารงานของโรงเรียนมิได้เกิด
จากสภาพปัญหาและการวางแผนร่วมกันของบุคลากรในโรงเรียนอย่างแท้จริง ครูมีส่วนร่วม
เพียงการตัดสินใจงานการเลือกโครงการจากตัวอย่างแล้วจัดทำเป็นเอกสารรูปเล่มไว้รองรับ
การตรวจเยี่ยม โดยดำเนินการจัดทำไว้จนคร่าวแล้วใช้ติดต่อกันไปหลายปีการศึกษา
แสดงว่าครูใหญ่ไม่เห็นความสำคัญของการวางแผนตามหลักการบริหารโรงเรียน มีการ
ดำเนินการจัดทำเพียงจัดทำมีโครงการรองรับงานทั้ง 6 งานตามภารกิจของโรงเรียน ผู้ที่
ได้รับมอบหมายให้เป็นเจ้าของโครงการจึงไม่เกิดความรู้สึกในการเป็นเจ้าของและขาดความ

สำคัญ ส่งผลให้ปฏิบัติงานอย่างไม่จริงจัง การดำเนินงานตามโครงการจึงมีลักษณะไม่ต่อเนื่อง
 ในขั้นตอนของการประเมินผล ครูใหญ่ใช้วิธีการสังเกตและการสอบถาม เป็นการประเมินผล
 ที่ไม่เป็นทางการจึงทำให้ขาดความสำคัญ เมื่อสิ้นปีการศึกษาไม่มีการประเมินผลเพื่อนำผลมา
 ใช้ในการแก้ไข ปรับปรุงการดำเนินงานในปีต่อไป สภาพการดำเนินงานเช่นนี้จึงเป็นสาเหตุ
 สำคัญที่ทำให้การดำเนินงานตามโครงการประสบกับความล้มเหลว แผนบริหารงานจึงเป็น
 เพียงเอกสารที่เป็นหลักฐาน ส่วนการปฏิบัติจริงเป็นไปตามสภาพความเคยชินและสภาพที่เคย
 ปฏิบัติกันมา การดำเนินงานตามปฏิทินการปฏิบัติงานแต่ละวันเป็นไปอย่างตามแต่จะคิดขึ้นได้
 ไม่มีการวางแผนหรือเตรียมการล่วงหน้าให้อยู่ในสภาพที่มีความพร้อม จะเห็นได้จากการ
 ปฏิบัติกิจกรรมวันนิมหาราช การจัดส่งนักเรียนเข้าประกวด การรับการตรวจเยี่ยม การส่ง
 ครงเรียนและครูเข้าประกวด การให้นักลากรมาปฏิบัติงานในเวลาว่างกลางคืนเพื่อเตรียมงาน
 รับการตรวจเยี่ยม เป็นต้น จากสภาพการดำเนินงานที่ขาดการวางแผนของครูใหญ่มีผลต่อ
 การปฏิบัติงานของครู ทำให้เกิดความลังเลใจ ไม่แนใจ เมื่อถูกสั่งการให้ดำเนินงานโดย
 ไม่มีความพร้อม จึงเกิดความคับข้องใจ ไม่เต็มใจที่จะปฏิบัติงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่
 ต้องร่วมงานกับครูโรงเรียนอื่น ดังบทสนทนาของครูในเรื่องการส่งนักเรียนเข้าประกวด
 กิจกรรมในวันพระภุมศึกษา "เขาเสร็จกันแล้ว โรงเรียนเราเพิ่งไปถึงที่ไม่อยากส่งนักเรียน
 เข้าร่วมก็เพราะส่งไปก็ไม่ได้อายุเราด้วย" แสดงให้เห็นว่าครูในโรงเรียนไม่ได้มีความ
 ภาคภูมิใจในสถาบัน มีความอึดอัดใจและคับข้องใจในการปฏิบัติงานร่วมกับครูโรงเรียนอื่น

2. การจัดองค์การ (Organization) ครูใหญ่มีการกำหนดโครงสร้างการ
 บริหารงานไว้เป็นลายลักษณ์อักษร กำหนดขอบเขตและลักษณะงานที่แต่ละคนรับผิดชอบ แต่
 ปัญหาในการกำหนดอำนาจหน้าที่ในการทำงาน ได้แก่ การไม่สามารถเลือกบุคลากรเพื่อมา
 รับผิดชอบงานได้ตามความต้องการได้ งานบางอย่างจึงขาดผู้ที่มีความถนัดโดยเฉพาะ อาจก่อ
 ให้เกิดปัญหาได้ ดังที่ สมพงษ์ เกษมสัน (2523) กล่าวว่า ถ้าแบ่งงานออกเป็นส่วน ๆ แล้ว
 มอบให้คนทำแต่ละชนิดตามความถนัด งานก็จะมีประสิทธิภาพดีกว่า สำหรับการติดต่อสื่อสาร
 และการประสานงาน ครูใหญ่ดำเนินการด้วยตนเองทางวาจาอย่างไม่เป็นทางการเป็น
 ส่วนใหญ่ อาจมีผลดีในด้านก่อให้เกิดความใกล้ชิดระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชาและ
 มีความรวดเร็ว แต่จากการที่ครูใหญ่มีปัญหาในการสื่อสารทำให้เกิดปัญหาข้อมูลต่าง ๆ อาจ
 ผิดไปจากความจริง หรือเกิดความสับสนในการปฏิบัติงานได้

3. การจัดหาบุคคลและเจ้าหน้าที่ (Staffing) จากการจัดองค์การในข้อ 2 ที่ครูใหญ่มีการกำหนดอำนาจหน้าที่ตามสายงานบังคับบัญชา ซึ่งน่าจะเกิดผลดีที่มีการกำหนดขอบเขตและหน้าที่ของบุคลากรแต่ละคนไว้อย่างชัดเจน และทำให้สามารถมอบหมายงานให้แก่บุคลากรในปริมาณเท่า ๆ กัน แต่ในการปฏิบัติจริงครูใหญ่ดำเนินการจัดบุคลากรโดยใช้ดุลยพินิจของตนเองเป็นสำคัญ และมีการมอบหมายงานให้บุคลากรได้ปฏิบัติไม่ตรงกับหน้าที่ ดังคำกล่าวของครูใหญ่ที่ว่า "ผมใช้ครูได้ผมก็ใช้คนนั้น" ซึ่งส่งผลให้ปริมาณงานที่บุคลากรแต่ละคนรับผิดชอบเกิดการเหลื่อมล้ำ ผู้ปฏิบัติเกิดความอึดอัดใจ คับข้องใจ และผลงานค่อย ๆ ลดลง ดังบทสัมภาษณ์ของครูในโรงเรียนว่า

ครูใหญ่มีการแบ่งงานให้ครูรับผิดชอบจริง แต่จะใช้ครูไม่ตรงกับหน้าที่ โดยเฉพาะผม ครูใหญ่มักงานของคนอื่นมาให้ผมทำเสมอ ตัวอย่างได้แก่ งานอนามัยของครูเรื่องฤทธิ์ พอเขาบอกว่าไม่ว่าง ครูใหญ่ก็เอามาให้ผมทำรายงานส่งอำเภอ ใช้คนไหนได้ก็ใช้แต่คนนั้น ผมทำหน้าที่การเงินแต่ต้องทำงานพัสดุและงานอื่น ๆ ที่ครูใหญ่ให้คนอื่นรับผิดชอบ เขามักก็เอามาให้ผมทำ ผมต้องทำทั้ง ๆ ที่ไม่สบายใจ อึดอัดใจ ไม่ได้มีใจทำ แต่ต้องทำด้วยความเกรงใจ เพราะโดยส่วนตัวแล้วครูใหญ่ก็ดีกับผม

จะเห็นได้ว่าการมอบหมายงานของครูใหญ่มีการเลือกปฏิบัติ การปฏิบัติราชการที่ครูใหญ่มอบหมายให้ แสดงให้เห็นว่าครูใหญ่มีการเพิกเฉยต่อการบังคับปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาและไม่สามารถบังคับบัญชาผู้ใต้บังคับบัญชาได้ทุกคน การละเว้น การเพิกเฉย และการละเลยพฤติกรรมในการฝ่าฝืนคำสั่งของครูคนใดคนหนึ่ง ทำให้ครูคนอื่น ๆ เกิดความรู้สึกไม่ศรัทธาต่อการบังคับบัญชาของครูใหญ่ มีความรู้สึกที่ครูใหญ่มีการเลือกปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชา

ด้านการนิเทศการภายใน ครูใหญ่ดำเนินการโดยให้ครูมีส่วนร่วมในการให้ การนิเทศแก่ครูในโรงเรียน แต่ในการปฏิบัติจริงไม่มี การนิเทศ ทั้งนี้เกิดจากการที่ครูใหญ่ไม่ทำการควบคุม กำกับ ติดตามการปฏิบัติงานของครู

ด้านการพัฒนาบุคลากร ครูใหญ่มีการส่งเสริมให้บุคลากรมีความก้าวหน้าในอาชีพ แต่ประสบปัญหาจากการที่บุคลากรมีความต้องการที่จะพัฒนาตนเองในระดับน้อย ถึงแม้ว่าจะมีการจัดบริการและอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน รวมทั้งสวัสดิการที่จัดให้

สำหรับการจัดส่งครูเข้ารับการอบรม หรือไปปฏิบัติการณ์นอกโรงเรียนก็ตาม นอกจากนี้ครูที่ได้รับการอบรมยังไม่มีเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ได้รับการอบรมมา ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากการที่ครูใหญ่มีการมอบหมายงานให้บุคลากรไม่ตรงกับหน้าที่ และการที่ครูใหญ่ไม่กำกับติดตามให้ครูรายงานการเข้ารับการอบรม

4. การอำนวยความสะดวก (Directing) ในด้านการตัดสินใจสั่งการของครูใหญ่ที่มีการตัดสินใจโดยอยู่บนพื้นฐานความคิดเห็นของตนเอง เป็นส่วนใหญ่ แสดงให้เห็นว่าครูใหญ่มีภาวะผู้นำแบบอัตตาธิปไตยร่วมกับภาวะผู้นำแบบตามสบาย ผู้นำประเภทนี้เป็นผู้สั่งงานเฉียบขาด ไม่คำนึงถึงคนอื่น ตัดสินใจด้วยตนเอง ยึดมั่นในความคิดของตนเองเป็นหลัก ในขณะที่เดียวกันก็มักปล่อยให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานกันไปตามใจชอบ ไม่มีการนิเทศตรวจติดตามผลงาน ถ้าลูกน้องดีงานก็อาจดีได้ ถ้าลูกน้องไม่ดีงานก็เสีย และทำงานกันไปวัน ๆ หนึ่ง (นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์, 2523) การที่ครูใหญ่ให้ครูมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงานที่เป็นผลมาจากการตัดสินใจของครูใหญ่ ทำให้ครูไม่เกิดความรู้สึกในการเป็นเจ้าของ และไม่พึงพอใจในการปฏิบัติงาน มีผลทำให้ครูปฏิบัติงานอย่างขาดความกระตือรือร้น ผลงานที่ปรากฏไม่เป็นไปตามเป้าหมาย ในด้านการมอบหมายงาน ครูใหญ่มีการมอบหมายงานแต่ไม่มอบอำนาจในการตัดสินใจให้การปฏิบัติงานของครูยังต้องอยู่ในอำนาจการตัดสินใจของครูใหญ่ ตัวอย่างได้แก่ การเกี่ยวข้าว ซึ่งครูใหญ่ได้มีการมอบหมายให้ครูบางคนรักษาการแทนในวันที่ครูใหญ่ไม่อยู่ เมื่อครูที่รับผิดชอบมีการตัดสินใจในการดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่งไป กลับได้รับการตำหนิ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ครูเกิดการละเลย เพิกเฉย ปฏิบัติงานอย่างหนึ่งดูตาย มีการปฏิบัติงานตามที่ครูใหญ่สั่งการ โดยไม่มีการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่จะดำเนินการสิ่งใดให้เป็นประโยชน์แก่โรงเรียน นอกจากนี้ครูยังไม่ยอมรับผลการพิจารณาความดีความชอบเป็นสาเหตุให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในโรงเรียน ส่งผลถึงสภาพขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนเป็นอย่างมาก

5. การควบคุม สุภาพรณ์ ศรีพหล (2523) กล่าวว่า ผู้บริหารมีหน้าที่สอดส่องดูแลการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชาให้ดำเนินไปด้วยความราบรื่น เป็นระเบียบ เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จากการดำเนินงานของครู อันได้แก่ การปฏิบัติงานตามโครงการที่มีการดำเนินงานอย่างไม่ต่อเนื่อง บางโครงการไม่มีการดำเนินงาน การปฏิบัติงานธุรการประจำชั้นที่ไม่เป็นปัจจุบัน การไม่สามารถบังคับบัญชาครูได้ทุกคน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ครูใหญ่ให้ความสำคัญในการควบคุมการ

ดาเนินงานและติดตามผลการปฏิบัติงานของครูน้อย และจากการที่ครูใหญ่มีการดาเนินงานที่
อิงประธานกลุ่มโรงเรียน ทำให้ครูมีเจตคติไม่ดีต่อครูใหญ่ ถึงแม้ว่าครูใหญ่จะพยายามกำหนด
มาตรการต่าง ๆ เพื่อควบคุมพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของครู ได้แก่ การมาปฏิบัติราชการสาย
การไม่เข้าร่วมกิจกรรม การฝ่าฝืนคำสั่ง แต่ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาหรือควบคุมให้ครูมีพฤติกรรม
ที่พึงประสงค์ได้ ทั้งนี้เกิดจากการที่ครูใหญ่ไม่ตรงตนาให้เป็นแบบอย่างที่ดี มีการมาปฏิบัติ
ราชการสาย ใช้เวลาราชการในการประกอบภารกิจส่วนตัว ดาเนินงานโดยขาดการติดตาม
ผลและประเมินผลอย่าง เป็นระบบและไม่มีการชี้ให้บุคลากรได้เห็นความผิดของตนเองอย่าง
เด่นชัด มีผลให้ครูไม่ศรัทธาผู้นำ เกิดเจตคติที่ไม่ดีต่อการจัดการ และมีการเลียนแบบ
พฤติกรรมของครูใหญ่

สภาพการบริหารงานด้านวิชาการ

ขาดการเปลี่ยนแปลง และความเข้าใจงานแผนงานวิชาการ

งานด้านวิชาการถือว่าเป็นภารกิจหลักของโรงเรียน คุณภาพของนักเรียนจึงขึ้นอยู่กับ
กับคุณภาพของการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน เป็นสำคัญ ในข้อมูลเกี่ยวกับการบริหาร
งานวิชาการ แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนมีเอกสารหลักสูตรตามเกณฑ์ของกระทรวงศึกษาธิการ
ครูมีการใช้เอกสารหลักสูตรน้อย และไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอน ทำให้การจัดการ
เรียนการสอนไม่เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ครูใหญ่มีการจัดครู เข้าชั้นเรียนโดยให้
พิจารณาของตนเองเป็นหลัก มีการมอบหมายงานให้ครูปฏิบัติการสอนชั้น เดิม ติดต่อกันเป็น
เวลาหลายปีทำให้ครูรู้สึกว่าการปฏิบัติงานมีความซ้ำซาก จ้าเจ และน่าเบื่อหน่าย
ไม่กระตือรือร้นในการที่จะปฏิบัติงาน จนทำให้ครูหลายคน เกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายต่ออาชีพครู
และมีโครงการที่จะลาออก จากสภาพความรู้สึกของครู เช่นนี้ มีผลทำให้ประสิทธิภาพในการจัด
กิจกรรมการเรียนการสอนด้อยลง การเตรียมการสอนของครูโดยการทาบ้นที่การสอนและ
แผนการสอน แต่ไม่ได้นำไปใช้ในการจัดการสอนจริง การเตรียมการสอนจึงเป็นเพียงการ
เตรียมเอกสารไว้เป็นหลักฐานรับการตรวจเยี่ยม ห้องสมุดของโรงเรียนซึ่งถือว่าเป็นแหล่ง
ความรู้ของครูและนักเรียนมีการดาเนินกิจกรรมอย่างไม่ต่อเนื่อง หนังสือที่มีน่าสนใจ
ผู้รับผิดชอบไม่มีการจัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดความสนใจให้นักเรียนเข้าใช้บริการ การดาเนินงาน
มีเพียงการจัดทำเอกสารไว้เป็นหลักฐาน นอกจากนี้การจัดกิจกรรมส่งเสริมการสอนที่กำหนด

ให้มี ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย กิจกรรมสหกรณ์ และกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ
อนามัย มีการดำเนินการอย่างไม่ต่อเนื่อง บางกิจกรรมไม่มีการดำเนินการ การนิเทศการ
ศึกษา ครูมีเจตคติที่ไม่ดีต่อการนิเทศการศึกษาจากภายนอก โดยมีความเห็นว่าการนิเทศ
ไม่ก่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ของครูมากนัก เพราะเป็นการมาตรวจเอกสารที่ครูจัดทำ
ไว้เป็นหลักฐาน นอกจากนี้ยังทำให้เสียเวลาในการรับรอง ส่วนการนิเทศภายในโรงเรียน
ได้มีการดำเนินงานโดยแต่งตั้งครูร่วมรับผิดชอบกับครูใหญ่ แต่ในทางปฏิบัติจริงไม่มีการนิเทศ
ตามกิจกรรมที่ได้กำหนดไว้ การปฏิบัติการสอนของครูจึงไม่ได้รับการแก้ไข ปรับปรุง ครูจึง
ยังคงทำการสอนโดยไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม มีการใช้สื่อ น้อยและวัดผลประเมินผลโดย
การคาดคะเนซึ่งไม่เป็นไปตามระเบียบ ถึงแม้ว่าครูแต่ละคนจะได้รับการอบรมเกี่ยวกับการ
จัดการเรียนการสอนมาแล้วก็ตาม

สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดปัญหาการบริหารงานด้านวิชาการ โดยมีประเด็น
สำคัญที่สุด คือ ปัญหาที่เกิดจากตัวครู ซึ่งเป็นผลมาจากการดำเนินงานของครูใหญ่ที่ไม่ได้มีการ
วางแผนและกำหนดวิธีการดำเนินงานด้านวิชาการที่เด่นชัด อีกทั้งครูใหญ่ยังไม่มีการควบคุม
กำกับ ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของครู จึงทำให้ครูไม่ได้รับการปรับเปลี่ยน
พฤติกรรม เมื่อพิจารณาการดำเนินงานด้านวิชาการของโรงเรียน ตามเกณฑ์มาตรฐาน
โรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2536 (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ,
2537) ที่กำหนดมาตรฐานไว้ 4 ประการด้วยกัน ได้แก่

มาตรฐานที่ 1 โรงเรียนพัฒนาหลักสูตรได้สอดคล้องกับนักเรียนและท้องถิ่น

จะพบว่าโรงเรียนบ้านบ่อน้ำใส มีระดับคุณภาพอยู่ที่ระดับ 1 คือไม่มีการสร้าง
และ/หรือปรับปรุงหลักสูตร ซึ่งเป็นระดับที่ควรปรับปรุง

มาตรฐานที่ 2 โรงเรียนจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้อง
กับหลักสูตรและนักเรียน

เมื่อพิจารณาตามตัวบ่งชี้ จะพบว่า

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีการเตรียมการสอนโดยจัดทำแผนการสอน ที่มีองค์ประกอบครบถ้วน
สัมพันธ์กัน สอดคล้องกับหลักสูตรและนักเรียน โรงเรียนบ้านบ่อน้ำใสมีระดับคุณภาพอยู่ที่ระดับ
2 คือ มีแผนการสอนที่องค์ประกอบครบถ้วนสัมพันธ์กันแต่ไม่สอดคล้องกับหลักสูตรหรือนักเรียน
ซึ่งเป็นระดับที่พอใช้ได้

ตัวบ่งชี้ที่ 2 จัดการเรียนการสอนตามแผนการสอนที่กำหนดไว้ โรงเรียนบ้านปอน้ำใสมีคุณภาพอยู่ที่ระดับ 1 คือ มีการจัดการเรียนการสอนไม่เป็นไปตามแผนการสอนที่กำหนดไว้ หรือมีการสอนโดยไม่ใช้แผนการสอน ซึ่งเป็นระดับที่ควรปรับปรุง

ตัวบ่งชี้ที่ 3 ประเมินการเรียนได้ถูกต้องตามหลักการ และระเบียบการประเมินผลและนำไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน โรงเรียนบ้านปอน้ำใสมีระดับคุณภาพอยู่ที่ระดับ 1 คือ มีการใช้วิธีการและเครื่องมือประเมินผลที่ไม่สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่ต้องการประเมิน การดำเนินการประเมินผลไม่เป็นไปตามระเบียบการประเมินผล ซึ่งเป็นระดับที่ควรปรับปรุง

มาตรฐานที่ 3 โรงเรียนจัดแหล่งความรู้และสิ่งสนับสนุนอื่น ๆ ที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนบ้านปอน้ำใสจะมีระดับคุณภาพอยู่ที่ 2 คือ มีการจัดทำทะเบียนแหล่งความรู้ แต่นำมาใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอน เพียงบางกลุ่มประสบการณ์ สื่อการเรียนการสอนมีคุณภาพ แต่ไม่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและมีการจัดเก็บอย่างไม่เป็นระบบ ซึ่งเป็นระดับที่พอใช้ได้

มาตรฐานที่ 4 โรงเรียนจัดการนิเทศการศึกษาอย่างเป็นระบบ

เมื่อพิจารณาตามตัวบ่งชี้จะพบว่า

ตัวบ่งชี้ที่ 1 วางแผน/โครงการนิเทศภายในได้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของผู้รับการนิเทศ โรงเรียนบ้านปอน้ำใสมีระดับคุณภาพอยู่ที่ระดับ 2 คือ มีการวางแผน/โครงการนิเทศภายใน แต่แผน/โครงการนิเทศภายในมีองค์ประกอบไม่ครบถ้วนและไม่ชัดเจน ซึ่งเป็นระดับที่พอใช้ได้

ตัวบ่งชี้ที่ 2 ดำเนินการนิเทศภายในตามแผน/โครงการนิเทศโดยใช้กิจกรรมที่เหมาะสมกับงานและผู้รับการนิเทศอย่างสม่ำเสมอและทั่วถึง โรงเรียนบ้านปอน้ำใสมีระดับคุณภาพอยู่ที่ระดับ 1 คือ ไม่มีการนิเทศภายในตามแผน/โครงการนิเทศที่กำหนดไว้ ซึ่งเป็นระดับที่ควรปรับปรุง

ตัวบ่งชี้ที่ 3 ประเมินผลการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบ และนำผลการประเมินไปใช้พัฒนาการนิเทศภายในของโรงเรียน โรงเรียนบ้านปอน้ำใสมีระดับคุณภาพอยู่ที่ระดับ 1 คือ ไม่มีการประเมินผลการนิเทศภายใน ซึ่งเป็นระดับที่ควรปรับปรุง

ตัวบ่งชี้ที่ 4 ประสานงานกับหน่วยงานภายนอก เพื่อพัฒนาการนิเทศภายในของโรงเรียน โรงเรียนบ้านปอน้ำใสมีระดับคุณภาพอยู่ที่ระดับ 1 คือ "ไม่มีการประสานงานกับ

หน่วยงานภายนอก เพื่อพัฒนาการนิเทศภายในโรงเรียน ซึ่งเป็นระดับที่ควรปรับปรุง

จากการวิเคราะห์สภาพการดำเนินงานด้านวิชาการตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียน ประถมศึกษา พ.ศ. 2536 จะพบว่า มีระดับคุณภาพในระดับ 1 ซึ่งเป็นระดับที่ควรปรับปรุงเป็น ส่วนใหญ่ แสดงให้เห็นถึงการบริหารงานด้านวิชาการของครูใหญ่ว่าขาดประสิทธิภาพ เมื่อ พิจารณาสภาพการบริหารโรงเรียนตามกระบวนการบริหารงานแสดงให้เห็นว่า กระบวนการ บริหารงานทั้ง 5 ประการของครูใหญ่มีผลต่อเจตคติ ความพึงพอใจ ขวัญและกำลังใจใน การปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน ถึงแม้ว่าครูใหญ่จะใช้วิธีการจูงใจครูในด้าน การสร้าง ความสัมพันธ์ส่วนตัว แต่ก็ไม่ช่วยทำให้เกิดผลดีมากนัก ครูมีการปฏิบัติงานตามคำสั่งด้วยความ เกรงใจโดยมิได้เกิดจากความพึงพอใจ ผลการดำเนินงานของโรงเรียนจึงสามารถกล่าวได้ ว่า ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร หรืออีกนัยหนึ่งคือประสบกับความล้มเหลวเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เป็นไปตามทฤษฎีกระบวนการผสมผสานในองค์การของ เบคเก และอาจิริส (Bakke and Argyris) (อ้างถึงใน นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์, 2523) ที่พบว่าหน่วยงานปรากฏออก 3 ลักษณะ

1. Socializing การจัดแบ่งตำแหน่ง (Position) ของคนในองค์การและ จัดหน้าที่รับผิดชอบ (Function) ในตำแหน่งต่าง ๆ มีกฎหมายและมาตรฐานในการทำงาน

2. Personalizing ลักษณะของบุคคลที่มาดำรงตำแหน่งและหน้าที่ตาม ที่ องค์การกำหนดไว้ โดยมีแต่ละคนมีสถานภาพส่วนตัว คือ มีความรู้ความสามารถ ยศศักดิ์ ฐานะ และพฤติกรรมส่วนตัว รวมทั้งคนแตกต่างกัน แต่ต้องมาทำงานร่วมกันในองค์การ เดียวกัน

3. Fusion ขบวนการที่ทั้งสองลักษณะแรกผสมผสานกันที่จะออกมาในรูปใด ถ้าผสมผสานกันได้ดีก็ทำให้ได้งานและเกิดความพึงพอใจ ถ้าผสมผสานกันไม่ได้ก็อาจเกิด ความขัดแย้งคับข้องใจ (Conflict) ซึ่งอาจเป็นผลให้หน่วยงานทำงานไม่บรรลุเป้าหมาย หรือผู้ทำงานไม่มีความสุขในหน่วยงานได้

พฤติกรรมกรรมการบริหารงานที่ปรากฏออกมาขององค์การ เป็นความล้มเหลวผิดพลาด สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมในองค์การ โดยใช้ทฤษฎีพฤติกรรมทางสังคมขององค์การของ จาคอบ เกทเซลส์ และอีกรอน กูบา (Jacob W. Getzels and Egon G. Guba อ้างถึงใน นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์, 2523) อาจเป็นเพราะสถาบันกับตัวบุคคลเข้ากันไม่ได้ เพราะ บทบาทตามหน้าที่กับความรู้ความสามารถไม่ตรงกัน ไม่เหมาะสมกันก็อาจทำให้องค์การ

ล้มเหลวได้ อีกประการหนึ่ง ความล้มเหลวขององค์การเกิดจากความต้องการส่วนตัวไม่ได้ รับการตอบสนอง หรือไม่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายขององค์การ จึงทำให้งานของโรงเรียน ล้มเหลว จากทฤษฎีพฤติกรรมทางสังคมนี้ สามารถวิเคราะห์ลักษณะของครูใหญ่ว่าเป็นผู้นำ ประเภท ผู้นำที่ยึดบุคคลเป็นหลัก (Lidiographic leadership style) ผู้นำประเภทนี้ จะปล่อยปละละเลยกฎระเบียบ ข้อบังคับ และเป้าหมาย ผู้บังคับบัญชาจะท้อใจอย่างไรก็ไม่ว่า เพราะเกรงใจและต้องการความเป็นมิตร

ดังนั้นสภาพการดำเนินงานด้านการบริหารโรงเรียนของครูใหญ่ จึงมีผลโดยตรง ต่อตัวครูผู้สอน ก่อให้เกิดความอึดอัดใจ คับข้องใจ เบื่อหน่าย ขาดขวัญและกำลังใจในการ ปฏิบัติงาน ประสิทธิภาพในการดำเนินงานลดลง โดยเฉพาะการปฏิบัติหน้าที่ในด้านการสอน บังคับด้านครูใหญ่และการบริหารโรงเรียน จึงมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่าของนักเรียน ซึ่งเป็นการส่งผลโดยทางอ้อมผ่านปัจจัยด้านครู

ปัจจัยด้านครู

จำนวนครูต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน

ข้อมูลเกี่ยวกับครูโรงเรียนบ้านบ่อน้ำใส จะเห็นได้ว่าโรงเรียนมีอัตรากำลังครูที่ เหมาะสม โดยมีจำนวนครูรวมทั้งสิ้น 8 คน และมีนักเรียนรวมทั้งสิ้น 106 คน เมื่อ เปรียบเทียบอัตราส่วนกับจำนวนนักเรียน จะได้ 1 : 13 คน ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ กำหนดไว้คือ 1 : 20 คน (ม.ร.ว.สมพร สุทัศน์ย์, 2525) อายุโดยเฉลี่ยอยู่ในวัยที่กำลัง ทำงาน ครูส่วนใหญ่มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาตรีต่างสาขากัน ทำให้เอื้อต่อการเรียน การสอนในทุกกลุ่มประสบการณ์ ครูสามารถให้ความช่วยเหลือในด้านทักษะการสอนซึ่งกันและ กันได้ นอกจากนี้ครูส่วนใหญ่ยังมีที่พักอาศัยอยู่ในชุมชนใกล้โรงเรียน มีรถยนต์เป็นพาหนะ ทำให้สะดวกในการเดินทาง สภาพเช่นนี้จึงเป็นความพร้อมของโรงเรียนในด้านบุคลากร ที่ โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่โรงเรียนไม่ได้มี การดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อใช้ความพร้อมในด้านนี้ให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียน การสอน ความรู้ความสามารถของครูแต่ละคนที่มีไม่ได้ถูกดึงออกมาใช้ ทำให้มองเห็นสภาพ การปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน มีลักษณะต่างคนต่างปฏิบัติหน้าที่ของตน ไม่มีการพึ่งพากัน ในด้านวิชาการ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครูไม่ยอมรับความสามารถซึ่งกันและกัน

จับกลุ่มสนทนากับเรื่องความคับข้องใจ

การใช้เวลาในการปฏิบัติงานของครู สำหรับครูที่มีภาระงานในการปฏิบัติหน้าที่นอกโรงเรียนจะมีผลกระทบต่อเวลาที่ใช้ในการปฏิบัติการสอน แต่ครูส่วนใหญ่มีเวลาในการปฏิบัติงานในโรงเรียนมากพอที่จะสามารถปฏิบัติหน้าที่ในการสอนได้อย่างเต็มที่ จากการที่ครูมีพฤติกรรมในการปฏิบัติงานด้วยการมาสาย กลับก่อนเวลาและใช้เวลาส่วนใหญ่ในการสนทนากัน หัวข้อที่ใช้ในการสนทนานั้นส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวของความคับข้องใจในการปฏิบัติงานที่เกิดจากผู้บังคับบัญชา ตัวอย่างได้แก่ พฤติกรรมการมาปฏิบัติงาน มีการมาสาย ใช้เวลาราชการไปประกอบภารกิจส่วนตัว ใช้การตัดสินใจโดยไม่รับฟังความคิดเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชา สั่งการให้ปฏิบัติงานอย่างกะทันหัน เป็นต้น ดังนั้นสาเหตุที่ครูมีพฤติกรรมการมาสายจึงอาจมีสาเหตุจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของครูใหญ่ และการจับกลุ่มสนทนากันเป็นผลมาจากมีความคับข้องใจที่เกิดจากการดำเนินงานของครูใหญ่ เพราะการที่คนเราจะจับกลุ่มสนทนากันได้ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และสม่ำเสมอจะต้องมีความสนใจ หรือมีปัญหาในเรื่องเดียวกัน ดังนั้นพฤติกรรมกรรมการบริหารงานของครูใหญ่จึงมีผลทำให้ครูขาดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน จากการสังเกตพบว่า ในวันที่ครูใหญ่อยู่ก็มีการใช้เวลาในการปฏิบัติงานจับกลุ่มสนทนากัน โดยมีครูใหญ่เป็นผู้ดำเนินการสนทนา นอกจากนี้ยังพบว่าครูบางคนใช้เวลาในการนอนหลับ เป็นการนอนหลับพักผ่อนและนอนหลังจากที่ต้องไปทำงานอื่นหารายได้พิเศษ การที่ครูมีการใช้เวลาตามความพอใจแสดงให้เห็นว่า ครูขาดความรับผิดชอบและส่งผลมาจากการขาดกำลังใจประกอบกับขาดการควบคุมจากครูใหญ่อย่างจริงจัง ก่อให้เกิดผลเสียหายต่อการเรียนของนักเรียน ในแง่ความพึงพอใจต่องานในหน้าที่และงานในอาชีพครู ครูส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในงานที่ได้รับมอบหมาย ทั้งงานในหน้าที่ทำการสอนและงานอื่น ๆ ด้วย เห็นว่าเป็นงานเบา สบายมีการปฏิบัติบ่อยครั้ง ในการปฏิบัติมีบุคลากรอื่นร่วมรับผิดชอบด้วย และใช้ความรู้ความสามารถน้อย ส่วนครูที่ไม่พึงพอใจมีสาเหตุมาจากมีความเห็นว่าเป็นงานที่ตนรับผิดชอบอยู่เป็นงานหนัก มีการปฏิบัติบ่อยครั้ง รับผิดชอบคนเดียว ครูใหญ่สั่งการกะทันหันเมื่อเกิดความผิดพลาดก็ถูกตำหนิ ดังนั้นความพึงพอใจและไม่พึงพอใจจึงไม่เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงาน แต่กลับส่งผลให้เกิดความเฉื่อยชา ไม่กระตือรือร้นที่จะพัฒนาความรู้ความสามารถของตน ปฏิบัติงานด้วยความคับข้องใจไม่เต็มใจ ความรู้สึกเช่นนี้จะบั่นทอนประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน สำหรับความพึงพอใจต่องานในอาชีพครู ครูส่วนใหญ่มีความพึงพอใจที่ยังได้รับการยกย่องให้เกียรติจากบุคคลต่าง ๆ ในสังคม เงินเดือน และสวัสดิการ

แต่จากการที่มีสภาพการปฏิบัติงานที่ซ้ำซาก จำเจ ด้วยการปฏิบัติหน้าที่เดิมสอนประจำชั้นเดิม และโรงเรียนเดิมติดต่อกันเป็นเวลานาน ประกอบกับโรงเรียนตั้งอยู่ห่างไกลจากชุมชน มีบรรยากาศที่เงียบเหงา จึงก่อให้เกิดความเบื่อหน่าย การปฏิบัติงานเป็นเพียงการปฏิบัติหน้าที่ให้หมดเวลาไปวัน ๆ ความคิดริเริ่มของครูถูกครุใหญ่สกัดกั้น ด้วยคำว่า "อย่าเพิ่งเลย" สภาพการปฏิบัติงานของครูจึงอยู่ในภาวะเงียบเฉย ปฏิบัติงานตามแต่ครุใหญ่จะสั่งการ การเสนอความคิดเห็น การโต้แย้งแทบไม่มี ซึ่งทำให้ครุใหญ่เข้าใจว่าเป็นเพราะผู้บังคับบัญชาไม่มีความสามัคคีกัน ดังที่ครุใหญ่กล่าวว่า "ว่าอะไรว่าตามกัน" แต่ความจริงแล้ว เป็นเพราะครุมีความคิดเห็นว่า ครุใหญ่เปิดโอกาสให้ครุได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจน้อย และอาจเป็นเพราะการเสนอความคิดเห็นขัดแย้งกับครุใหญ่นั้นไม่เกิดประโยชน์กับตน ตรงกันข้ามกลับถูกตำหนิ ดังคำกล่าวของครุที่ว่า "เขาสั่งอะไรก็ทำตาม จะได้ไม่มีปัญหา" "อยู่เฉย ๆ สบายดีไม่ชอบ พวกนี้ชอบหาเรื่องใส่ตัว" และ "จะทำอะไรเสนออะไรก็เดี๋ยวก่อน อย่าเพิ่งเลยอยู่อย่างนี้ ชินมั่วนอกไม่ทันการณ์หรอก อยู่อย่างนี้สบายดี ไม่ต้องคิดอะไร" นอกจากนี้การที่ครุไม่มีการเสนอความคิดเห็นโต้แย้งกับครุใหญ่ อาจมีสาเหตุมาจากเกรงว่า จะไม่ได้รับการพิจารณาความดีความชอบให้ได้เลื่อน 2 ชั้น สำหรับผู้ที่ไม่ได้รับการพิจารณา จะมีผลต่อสภาพขวัญและกำลังใจของครุมาก

ขวัญและกำลังใจส่งผลต่อแรงจูงใจ

จากการที่ครุไม่ยอมรับผลการพิจารณาความดีความชอบของครุใหญ่ เป็นสาเหตุให้ครุมีเจตคติที่ดีไม่ติดต่อกัน เกิดการแตกแยก มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างครุกับครุ ครุกับครุใหญ่และย่อมส่งผลต่อการให้ความร่วมมือในการดำเนินงานของโรงเรียน แต่การที่ครุใหญ่มีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับครุแต่ละคนในระดับดี จึงทำให้ครุปฏิบัติงานนอกเหนือหน้าที่ของตนโดยไม่มีข้อโต้แย้งเพราะความเกรงใจ การที่ครุไปร่วมงานของชุมชนอย่างพร้อมเพรียงกันจึงไม่น่าจะมาจากการที่ครุในโรงเรียนมีความสามัคคี หรือเป็นความสามารถของครุใหญ่ในการบังคับบัญชา แต่น่าจะมีเหตุผลมาจากการที่ครุต้องการเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านมากกว่า เมื่อครุกับครุและครุกับครุใหญ่เกิดความสัมพันธ์ที่ไม่ดีต่อกันขึ้น มีผลทำให้ครุทอดทิ้งเบื่อหน่าย ขาดขวัญและกำลังใจ ส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา กรณีศึกษาในภาคกลางและภาคตะวันออก

เสียงเหวี่ยง ของ สุภาวงศ์ จันทวานิช (2531) ที่พบว่าปัจจัยเกี่ยวกับครูที่ส่งผลต่อสัมฤทธิ์ผลของนักเรียนประการหนึ่งได้แก่ ขวัญและกำลังใจของครู

สภาพการปฏิบัติงานในหน้าที่ครู มีการละเลยการปฏิบัติงานในหน้าที่เวรประจำวัน กิจกรรมตามปฏิทินการปฏิบัติงานประจำวันที่กำหนดไว้ มีการปฏิบัติอย่างไม่ต่อเนื่องในวันที่ครูหายไปอยู่ เวลาที่ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ในการสอนถูกเบียดบังไปใช้ในการสนทนากัน และการให้นักเรียนทำความเข้าใจความสะอาดบริเวณโรงเรียนเนื่องจากโรงเรียนมีพื้นที่กว้างขวาง การปฏิบัติหน้าที่ของนักเรียนนั้นครูเวรไม่ได้เอาใจใส่ดูแลอย่างจริงจัง ทำให้นักเรียนบางกลุ่มหลบเลี่ยงการปฏิบัติหน้าที่ด้วยการเล่นและมาโรงเรียนสาย โดยเฉพาะเรื่องการมาโรงเรียนของนักเรียนน่าจะเป็นผลมาจากการที่ครูมาสาย ดังที่มีครูท่านหนึ่งกล่าวว่า "ถ้าครูใหญ่มาแต่เช้าพวกครูก็จะเกรงใจมาโรงเรียนแต่เช้าตาม และนักเรียนก็จะมาเช้าตามไปด้วย" พฤติกรรมของครูจึงเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีแก่นักเรียน ในด้านการปลูกฝังให้เกิดความตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบและระเบียบวินัย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า นักเรียนเลียนแบบพฤติกรรมจากครู และครูเลียนแบบพฤติกรรมจากครูใหญ่ดังที่ครูกล่าวว่า "ก็ผมไม่ได้สอนจะหาเวลาพักผ่อนซักหน่อยก็ไม่ได้ ที่ครูใหญ่ยังเอาเวลาราชการไปทำงานส่วนตัวได้" สำหรับเรื่องการใช้เวลาในการปฏิบัติงานจับกลุ่มสนทนาก็พบว่า ในวันที่ครูใหญ่อยู่ก็มีการปฏิบัติเช่นนี้ แสดงให้เห็นว่าครูใหญ่เองก็พอใจในการที่ได้ร่วมวงสนทนากับครู ดังที่ครูกล่าวว่า "เมื่อสังคมเป็นอย่างนี้ ครูใหญ่เองก็พอใจที่จะอยู่คุย ผมก็ต้องทำตัวให้เหมือน ๆ คนอื่น..." และ "แก่นั่นแหละตัวพาคู" ในวันที่ครูใหญ่ไม่อยู่ครูจึงไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นความผิด หรือผิดกติกาไปจากพฤติกรรมที่เคยกระทำในวันที่มีครูใหญ่อยู่ จะแตกต่างกันก็ตรงที่ระยะเวลาที่ใช้ในการสนทนาขึ้นอยู่กับความพอใจของครูใหญ่ นอกจากนี้ครูบางคนยังมีการออกจากโรงเรียนก่อนเวลา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากพฤติกรรมของครูใหญ่ พฤติกรรมของครูจึงส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของนักเรียน ก่อให้เกิดการเลียนแบบขึ้น

จัดทำหลักฐานเพื่อรับการตรวจเยี่ยม

สภาพการปฏิบัติงานธุรการประจำวัน เป็นเพียงการจัดทำเอกสารไว้ให้ครบตามเกณฑ์การประเมินผลการปฏิบัติงานครู เพื่อพิจารณาความดีความชอบจากคณะกรรมการกลุ่มโรงเรียน โดยไม่สอดคล้องกับสภาพการปฏิบัติจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบันทึกการสอนและแผนการสอน ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจสำคัญ มีการลอกบันทึกจากปีการศึกษาที่ผ่านมา ทั้งลอกด้วย

ตนเองและจ้างให้คนอื่นทำการลอกให้ เอกสารทุกอย่างมีการจัดทำให้แล้วเสร็จก่อนวันที่จะมีการตรวจเยี่ยมเล็กน้อย ซึ่งบางครั้งครูใช้เวลาในการจัดทำเอกสารงานธุรการให้ทันกำหนดเวลาจนไม่ทำการสอน เมื่อจัดทำเสร็จก็ส่งให้ครูใหญ่เซ็นชื่อกำกับ การตรวจซึ่งจะเป็นการส่งในระยะเวลาใกล้เคียงกัน ครูใหญ่จึงต้องทำการตรวจโดยใช้เวลาช้านาน แสดงให้เห็นว่าการปฏิบัติงานของครูขาดการควบคุม ติดตามและนิเทศจากครูใหญ่อย่างจริงจัง การที่ครูมีการจัดทำเอกสารที่ไม่ตรงกับสภาพการปฏิบัติงานจริง มีสาเหตุมาจากพฤติกรรมการปฏิบัติงานของครูได้รับการยอมรับจากครูใหญ่ ครูใหญ่มีความต้องการและความคาดหวังเพียงอย่างเดียวให้ครูจัดทำงานธุรการให้ครบตามเกณฑ์ โดยไม่คำนึงถึงคุณภาพในการปฏิบัติงานและผลที่จะเกิดกับนักเรียน เพราะนั่นแสดงให้เห็นว่า ครูใหญ่มีการควบคุม กำกับ ติดตาม และให้การนิเทศแก่ครูอย่างจริงจังในระดับดี สำหรับการตรวจเยี่ยมเพื่อประเมินผลการปฏิบัติงานของครูและคุณภาพของโรงเรียนนั้นไม่ปรากฏว่ามีการตรวจเยี่ยมในระดับจังหวัด การควบคุมคุณภาพโรงเรียนจึงเป็นภารกิจของคณะกรรมการการประถมศึกษาอำเภอและคณะกรรมการกลุ่มโรงเรียน ซึ่งงานการมาตรวจเยี่ยมนี้จะมีการบอกให้โรงเรียนทราบถึงกำหนดการและสิ่งที่จะต้องทำการประเมินล่วงหน้า ดังนั้นสภาพที่คณะตรวจเยี่ยมพบเห็นจึงเป็นสภาพที่ได้รับการจัดเตรียมมีการปรุงแต่งให้เป็นไปตามเกณฑ์การประเมินของคณะกรรมการ การตรวจผลการปฏิบัติงานการนิเทศและการติดตามผล จึงเป็นเพียงการตรวจเอกสารที่ครูจัดทำไว้ให้เป็นหลักฐาน ด้านการนิเทศและการติดตามในเชิงวิชาการด้วยการให้คำแนะนำ ช่วยเหลือในปัญหาของครูเกี่ยวกับการสอนนั้นไม่ปรากฏ จากสภาพการณ์เช่นนี้จึงมีผลกระทบต่อคุณภาพของโรงเรียน ทำให้สภาพปัญหาของครูและโรงเรียนไม่ได้รับการช่วยเหลือ แก้ไข ครูมุ่งทำเอกสารไว้เป็นหลักฐานให้ครบตามเกณฑ์ เพื่อผลประโยชน์ในการพิจารณาความดีความชอบของตน ครูใหญ่ควบคุมให้ครูจัดทำเอกสารและตกแต่งอาคารสถานที่เพื่อผลประโยชน์ในการรับการตรวจเยี่ยมระดับอำเภอ ทั้งนี้เกิดจากระบบการนิเทศและการติดตามผลที่มีการบอกล่วงหน้า และกำหนดรายการการประเมินให้โรงเรียนทราบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภางศ์ จันทวานิช และคณะ (2531) ที่พบว่า ระบบราชการที่ส่งผลกระทบมาถึงครูในระดับโรงเรียนมีเฉพาะในแง่บริหารและธุรการ แต่ในด้านวิชาการมีน้อย กล่าวคือ ระบบมีบทบาทน้อยในการที่มากำหนดแนะนำควบคุมในแง่วิชาการ ครูจะสอนอย่างไรวัดผลอย่างไร ระบบก็ตรวจสอบไม่ได้เพราะขาดการนิเทศ ระบบราชการเข้ามาควบคุมแต่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพทางวิชาการของโรงเรียน นอกจากนี้ มนตรี อนันตรัถย์ ได้ทำการศึกษาเรื่องการ

ประเมินผลการเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา การศึกษาเฉพาะกรณีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า การนิเทศไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ เน้นหลักฐานการปฏิบัติ ไม่มีการนิเทศด้านการเรียนการสอนและไม่ติดตามว่าสิ่งที่ครูบันทึกไว้นั้นมีการปฏิบัติจริงหรือไม่ คาเนินการนิเทศโดยการบอกสว่างหน้า (มนตรี อนันตรักษ์. 2532)

ครูมีเจตคติที่ไม่ดีต่อการตรวจเยี่ยม โดยมีความเห็นว่าทำให้เสียเวลาในการสอน การตรวจเยี่ยมบ่อยไม่ก่อให้เกิดความกระตือรือร้น เห็นว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดา ดังคำกล่าวของครูที่ว่า "เพียงทำเอกสารครบตามเกณฑ์ก็ได้คะแนนเต็ม" บางคนเบื่อหน่ายและไม่สนใจที่จะจัดทำ ดังคำพูดที่กล่าวว่า "ไม่สนใจ ออก อยากรวดอะไรให้ตรวจไป" ดังนั้น การที่ครูจัดทำเอกสารงานธุรการไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง แสดงให้เห็นว่าครูปฏิบัติงานไม่สมบูรณ์ตามหน้าที่ความเป็นครู น่าจะมีผลมาจากการที่ครูเกิดความรู้สึกท้อถอย ไม่มีการตั้งเป้าหมายหรือความคาดหวังในการปฏิบัติงาน อยู่ในสภาพที่ขาดกำลังใจ ขาดการควบคุม ติดตามผล และนิเทศอย่างจริงจังจากครูใหญ่ นอกจากนี้ระบบการนิเทศและติดตามผลระดับกลุ่มโรงเรียนและระดับอำเภอยังมีผลต่อคุณภาพทางวิชาการของโรงเรียน ซึ่งหมายถึงมีผลกระทบต่อตัวนักเรียน

จัดกิจกรรมการเรียนการสอนไม่เต็มหลักสูตร

ในแง่การปฏิบัติหน้าที่ในด้านการสอน ครูทำการสอนตามความพอใจไม่เป็นไปตามกำหนดเวลาแต่ละกลุ่มประสบการณ์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยทำการสอนคณิตศาสตร์ตลอดเวลาในภาคเช้า ส่วนเวลาในภาคบ่ายจึงทำการสอนกลุ่มประสบการณ์อื่น การสอนของครูมุ่งเน้นเป็นบางกลุ่มประสบการณ์ ได้แก่ กลุ่มทักษะภาษาไทย คณิตศาสตร์ และกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ส่วนกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ ได้แก่ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย กลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ และกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์พิเศษ ถูกละเลย บางวิชาครูไม่ได้ทำการสอน ตัวอย่างได้แก่ ดนตรี-นาฏศิลป์ งานใบตอง ร้อยมาลัย แกะสลัก ศิลปะ ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด เป็นต้น แสดงให้เห็นว่า ครูขาดทักษะการสอนในบางรายวิชา การอ้างว่าไม่มีเวลาในการสอน อันเนื่องมาจากกิจกรรมการเกษตรทำให้ต้องทำการสอนแบบ

รวบรัดจึงไม่น่าจะเป็นสาเหตุสำคัญ เพราะถ้าครูใช้เวลาที่ใช้ในการสนทนากันมาใช้ในการสอน และปฏิบัติการสอนด้วยความตั้งใจจริงก็สามารถชดเชยเวลาที่สูญเสียไปได้ การที่ครูทำการสอนโดยมุ่งเน้นเพียงบางกลุ่มประสบการณ์ และไม่ทำการสอนในบางรายวิชาจึงเกิดผลโดยตรงต่อตัวนักเรียน ทำให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถไม่เต็มหลักสูตร ความรู้และทักษะบางประการขาดหายไป

สอนแบบบรรยายและครูเป็นศูนย์กลาง

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู มีการเตรียมการสอนระยะสั้น ได้แก่ การดูว่าจะสอนอะไรก่อนทำการสอน ทำให้ไม่เป็นธรรมชาติของกระบวนการเรียนการสอนของแต่ละกลุ่มประสบการณ์ ทั้งนี้เกิดจากครูไม่ศึกษาเอกสารหลักสูตรทั้งที่ได้รับการอบรมเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรและการสอนมาแล้ว แต่ครูก็ไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการสอนยังคงใช้การสอนแบบบรรยายเป็นหลักและครูเป็นศูนย์กลางในทุกกลุ่มประสบการณ์ โดยมุ่งเน้นการสอนภาคความรู้ในด้านเนื้อหา มากกว่าภาคปฏิบัติ การสอนในกลุ่มทักษะคณิตศาสตร์มีลักษณะนักเรียนนั่งฟังครูอธิบาย ตอบคำถามของครู แล้วทำแบบฝึกหัด กลุ่มทักษะภาษาไทยทำการสอนโดยยึดแบบเรียนเป็นหลัก สำหรับกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ ครูจะทำการสอนโดยการบรรยาย แล้วให้นักเรียนจดเนื้อหาสาระลงในสมุด ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ มนตรี อนันตรักษ์ (2532) ที่พบว่านักเรียนไม่ชอบวิชาเกษตร เพราะวิชานี้ครูทำการสอนโดยจดเนื้อหางานบนกระดานให้นักเรียนลอกตาม ดังนั้นการที่ครูใช้การสอนแบบบรรยายเป็นหลักมุ่งเน้นการสอนเนื้อหา ซึ่งเป็นการบอกความรู้ให้นักเรียนจดจำตามความสามารถ ในการจำของนักเรียนว่าจะจดจำได้มากน้อยแค่ไหน เป็นสาเหตุทำให้นักเรียนไม่ได้เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติในทักษะที่จำเป็น กระบวนการคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหา เป็นถูกสะกดกัน การสอนของครูไม่ส่งเสริมการเรียนรู้ และพัฒนาการในด้านความคิด ความรู้สึก และด้านการกระทำ นอกจากนี้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูไม่เป็นไปตามรูปแบบ อันได้แก่

1. กิจกรรมนำเข้าสู่บทเรียน เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นในการเริ่มต้นการเรียนการสอนเพื่อสร้างความสนใจของผู้เรียน และทบทวนความรู้เดิมเพื่อเกิดความเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่และครูผู้สอนได้ทราบภูมิหลังของนักเรียน
2. กิจกรรมหลัก เป็นกิจกรรมซึ่งจัดทำเป็นแกนในการเรียนการสอนเพื่อสนองจุดประสงค์การเรียนรู้ในหลักสูตร และจุดประสงค์ตามแผนการสอนเรื่องนั้น ๆ

3. กิจกรรมสร้างเสริมประสบการณ์ เป็นกิจกรรมซึ่งจัดขึ้นเพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถสรุปสาระสำคัญของบทเรียน หรือฝึกทักษะเพิ่มพูนประสบการณ์ของตนเองในบทเรียนนั้น ๆ การนำหลักสูตรไปใช้ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ และสังคม สามารถนำประสบการณ์ที่ได้รับไปใช้ในการดำรงชีวิต แต่สภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู มักจะทำการสอนเนื้อหาในทันที มีบางครั้งที่มีการนำเข้าสู่บทเรียนด้วยการใช้คำถาม ซึ่งเป็นการใช้คำถามในระดับความรู้ความจำ และการนำไปใช้เป็นส่วนใหญ่ ครูทำการสอนโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล นักเรียนเองไม่ได้รับการส่งเสริมให้ได้เรียนรู้ตามศักยภาพของตน นักเรียนอ่อนไม่ได้รับการช่วยเหลือให้มีความรู้ความสามารถที่ดีขึ้น การให้การช่วยเหลือของครูมีเพียงการจัดให้นักเรียนนั่งแถวหน้า และการให้นักเรียนเก่งสอนนักเรียนอ่อน การบอกให้ทำงานส่วนที่คิด โดยไม่แนะนำกระบวนการคิด วิธีการให้ได้มาซึ่งคำตอบ การสอนของครูจึงเป็นการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีระดับสติปัญญาปานกลาง ซึ่งไม่สอดคล้องกับจิตวิทยาการศึกษาในเรื่องของความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual differences) ที่ สุรางค์ ใจดวงกุล (2533) กล่าวว่า ผู้ที่เป็นครูจะต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อจะได้ช่วยให้นักเรียนแต่ละบุคคลมีสัมฤทธิ์ผลตามศักยภาพของตน ในห้องเรียนหนึ่ง ๆ ประกอบด้วยนักเรียนที่มีความแตกต่างในด้านต่าง ๆ ถ้าหากครูสามารถจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับนักเรียน แต่ละบุคคลจะช่วยเอื้อต่อการเรียนรู้

สภาพการจัดการเรียนการสอนของครู จึงมีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน และการที่ครูมีการจัดกิจกรรมการเรียนที่ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน เป็นผลมาจากการขาดการนิเทศจากครูใหญ่ การที่ครูไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอน จึงไม่อาจนำไปสู่พฤติกรรมการเรียนรู้ที่ต้องการ

บรรยากาศในห้องเรียนไม่เคร่งเครียด

งานบรรยากาศในห้องเรียน สภาพการจัดห้องเรียนของครูนั้นมีจุดประสงค์เพื่อรับการตรวจเยี่ยม วัสดุ อุปกรณ์และสิ่งของครูเพียงจัดให้มีครบตามรายการประเมิน เมื่อเสร็จสิ้นการตรวจครูบางคนมีการเก็บไว้เพื่อนำมาใช้ในการตรวจเยี่ยมครั้งต่อไป โดยที่นักเรียนไม่มีโอกาสเข้า ป้ายนิเทศเป็นการจัดแบบง่าย ๆ ด้วยการติดภาพประกอบการสอน ซึ่งไม่สอดคล้องกับเนื้อหาที่ครูทำการสอนอยู่ สภาพการจัดห้องเรียนจึงไม่เอื้อต่อการเรียนรู้

ของนักเรียน สำหรับบรรยากาศการเรียนการสอนเป็นไปอย่างไม่เคร่งเครียด มีความเป็น
 ประชาธิปไตย โดยนักเรียนสามารถแสดงความคิดเห็นโต้แย้งกับครู นักเรียนกล้าพูด กล้า
 ชักถาม แต่การที่นักเรียนมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ตัวอย่างได้แก่ การรับประทานอาหาร
 ในระหว่างเรียน การลุกเดินไปมาในขณะที่ครูสอน การต่อล้อต่อเถียงกับครู การต่อว่าครู
 การพูดจาไม่สุภาพ ฯลฯ จึงเป็นพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่านักเรียนขาดความเป็นระเบียบ
 และไม่มีวินัย มีผลมาจากการที่ครูไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ในการให้การอบรมสั่งสอนแก่นักเรียน ซึ่ง
 เป็นงานในหน้าที่ครูนอกเหนือไปจากการให้ความรู้ทางวิชาการ การละเลยเพิกเฉยต่อ
 พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียน พฤติกรรมของนักเรียนจึงไม่ได้รับการแก้ไข

การสอนของครูก่อให้เกิดความเบื่อหน่ายแก่นักเรียน โดยเฉพาะการสอนในกลุ่ม
 สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตที่ครูจัดเนื้อหาบนกระดานแล้วให้นักเรียนลอกตาม ทำให้นักเรียน
 มีเจตคติที่ไม่ดีต่อการเรียนในวิชานี้ ครูสร้างบรรยากาศที่ดีขึ้นด้วยการเล่าเรื่องชาชนาให้
 นักเรียนฟัง และให้นักเรียนเปลี่ยนอิริยาบถด้วยการอนุญาตให้ออกนอกห้อง ทำให้นักเรียนได้
 ผ่อนคลาย แต่น่าจะเกิดผลน้อยต่อการเรียนรู้ของนักเรียน การให้การเสริมแรงและการ
 ยกย่องชมเชยมีน้อย บรรยากาศการเรียนการสอนจึงไม่เป็นการกระตุ้นยั่วยุให้นักเรียน
 เกิดความรู้สึกอยากจะเรียน และแสดงให้เห็นว่าครูไม่ได้ปฏิบัติตามบทบาทของครูประณ-
 ศึกษาด้านการสร้างบรรยากาศในห้องเรียน ดังที่ บันลือ พลเกษตรวัน (2525) กล่าวว่าวิธี
 ลักษณะของห้องเรียนและการจัดห้องเรียนมีส่วนสำคัญในการสร้างบรรยากาศ ที่จะอำนวยความสะดวก
 ประโยชน์ในการเรียนได้ดี การยกย่องชมเชยทำให้นักเรียนมีกำลังใจที่จะทำงาน เพิ่มความ
 เอาใจใส่ในสิ่งที่เรียนมากขึ้น บรรยากาศในห้องเรียนจึงมีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน
 การที่นักเรียนมีพฤติกรรมการเรียนแบบไม่ตั้งใจ น่าจะมีผลมาจากการสอนของครูไม่เข้า
 ความสนใจ นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายมีเจตคติที่ไม่ดีต่อการสอนของครู สภาพแวดล้อม
 ห้องเรียนและบรรยากาศการเรียนการสอนไม่ทำทนาย กระตุ้น ยั่วยุให้นักเรียนเกิดความ
 ต้องการที่จะเรียนรู้บรรยากาศในห้องเรียนจึงมีผลในด้านลบต่อการเรียนรู้ของนักเรียน

ผลสัมฤทธิ์มาซึ่งศักยภาพที่แท้จริงของนักเรียน

ในแง่การวัดผลและประเมินผล ครูส่วนใหญ่ไม่ทำการประเมินผลก่อนเรียน จะทำ
 การสอนเนื้อหาทันที การประเมินผลระหว่างเรียนใช้วิธีการซักถาม ตรวจการปฏิบัติงานและ
 ทำให้นักเรียนทวนแบบฝึกหัด ส่วนการประเมินผลหลังเรียน มีการตรวจผลงาน ตรวจแบบฝึกหัดซึ่ง

ครูพยายามลดภาระของตนเองด้วยการเฉลยคำตอบบนกระดานดำและให้นักเรียนตรวจกันเอง โดยครูเป็นผู้เฉลยคำตอบให้ ซึ่งการตรวจกันเองของนักเรียนเป็นการตรวจที่มุ่งเฉพาะคำตอบว่าถูกหรือผิดจากเฉลย โดยเฉพาะในกลุ่มทักษะคณิตศาสตร์ นักเรียนที่หาคำตอบได้ไม่ตรงกับ คำเฉลยไม่มีโอกาสได้ทราบว่า ตนเองทำผิดอย่างไรและไม่ได้รับการแก้ไขข้อบกพร่อง สำหรับการทดสอบวัดจุดประสงค์ ครูจะใช้การคาดคะเนจากการประเมินผลระหว่างเรียน และการประเมินผลหลังเรียน ซึ่งเป็นการสังเกตจากความสามารถในการตอบคำถาม การทำงานแบบฝึกหัด และการปฏิบัติงาน

ส่วนการวัดผลปลายภาคเรียนหรือการวัดผลปลายปี ที่มีการทดสอบความรู้ความสามารถของนักเรียนทั้งภาคความรู้และภาคปฏิบัตินั้น มิได้มีการดำเนินการตามระเบียบการวัดผลและประเมินผล ในการทดสอบภาคปฏิบัติ ครูมิได้มีการปฏิบัติจริงใช้วิธีการให้คะแนนโดยการคาดคะเนจากการเรียนการสอนในห้องเรียน ถ้าเห็นว่านักเรียนคนใดไม่สามารถให้ เลื่อนชั้นได้ ก็จะทำให้คะแนนน้อยซึ่งต่ำกว่า 50% แต่ถ้าต้องการให้นักเรียนที่มีผลการเรียนต่ำ เลื่อนชั้นก็จะเพิ่มคะแนนภาคปฏิบัติ โดยเฉพาะนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ที่ครูหาผู้ไม่ ต้องการให้มีการซ้ำชั้น ครูในระดับชั้นนี้จึงต้องมีการเพิ่มคะแนนให้แก่ นักเรียน ส่วนการทดสอบภาคความรู้นั้นโรงเรียนมีการดำเนินการที่เคร่งครัดด้วยการเปลี่ยนกรรมการคุมสอบ หนังสือทดสอบจุดประสงค์ของสำนักพิมพ์เอกชน จะมีบทบาทต่อการสอนและการประเมินผล ของครู

จากสภาพการวัดผลและประเมินผลของครู จะเห็นได้ว่าไม่เกิดผลกระทบต่อตัวนักเรียน ในด้านการเรียนและการช่วยเหลือนักเรียนที่ยังบกพร่องด้วยการสอนซ่อมเสริม โดยที่ครูได้มีการจัดทบทวนที่การสอนซ่อมเสริมไว้เป็นหลักฐาน แต่ในการปฏิบัติจริง การสอนซ่อมเสริมของครูมีเพียงการอธิบายซ้ำ เมื่อนักเรียนไม่เข้าใจหรือทำงานแบบฝึกหัดผิด จึงทำให้นักเรียนที่เรียนไม่ทันเพื่อนจากการขาดเรียน ไม่ได้รับการซ่อมเสริมในเนื้อหาที่นักเรียนไม่ได้เรียน นักเรียนที่เรียนอ่อนหรือมีความบกพร่องไม่ได้รับการช่วยเหลือ แก้ไข ทั้งนี้โรงเรียนได้กำหนดเวลาสำหรับการสอนซ่อมเสริมไว้ โดยกำหนดให้ครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 ทำการสอนซ่อมเสริมในกลุ่มทักษะตั้งแต่เวลา 15.00-16.00 น. แต่ครูใหญ่กลับใช้เวลาช่วงนี้ไปทำกิจกรรมการเกษตร โดยให้นักเรียนปลดอนหัวงานแปลงนา การดำเนินการที่กำหนดไว้จึงถูกยกเลิกไปโดยปริยาย แม้เมื่อเสร็จจากกิจกรรมการทาก็นักเรียนได้มีการดำเนินงานต่อ ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ครูหาผู้ไม่ติดตาม กำกับกับการปฏิบัติงานของครู อีกทั้ง

แสดงให้เห็นว่าครูไม่สนใจและไม่ให้ความสำคัญกับการสอนซ่อมเสริม นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำจึงถูกปล่อยให้อ่านได้เรียนและรับรู้ตามความสามารถของตน สำหรับการวัดผลและประเมินผลครูมีหลักฐานการประเมินผลที่จัดทำขึ้นโดยไม่สอดคล้องกับสภาพการปฏิบัติจริง ผลที่ได้จากการประเมินจึงไม่ได้เป็นผลที่เกิดจากความรู้ ความสามารถตามศักยภาพของนักเรียน แสดงให้เห็นว่าครูไม่เอาใจใส่และไม่สนใจการวัดผลและประเมินผล ซึ่งน่าจะเกิดจากการที่ครูหาผู้ไม่ได้ในเทศและติดตามผลการวัดผลและการประเมินผลในห้องเรียน อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจคือ การที่ครูให้ความสำคัญต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มากกว่าระดับชั้นอื่น ๆ ทั้งนี้สาเหตุจากมีการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในระดับกลุ่มโรงเรียนและระดับอำเภอ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้น ป.6 จะเป็นตัวบ่งชี้คุณภาพของโรงเรียน ซึ่งจะมีผลกระทบต่อผู้บริหารและชื่อเสียงโรงเรียนสำหรับชั้นอื่น ๆ ไม่มีผลกระทบต่อทั้งครูใหญ่และครูให้ความสำคัญน้อยกว่าพฤติกรรมผลการวัดผลและประเมินผลของครูโรงเรียนบ้านบ่อน้ำใส จึงสอดคล้องกับผลการวิจัยของ มนตรี อนันตรักษ์ (2532) ที่พบว่า ครูทำการประเมินผลเพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องตรวจสอบตามหน้าที่มากกว่าการประเมินเพื่อนำไปใช้ในการเรียนการสอนของตน ครูไม่ได้ปฏิบัติอย่างเป็นปรนัย ใช้ความคุ้นเคยและการรู้จักนักเรียนมาเป็นเกณฑ์การตัดสินการผ่านจุดประสงค์ ผู้บริหารขาดการนิเทศ ขาดการติดตามประเมินผลการเรียน

สำหรับผลของการประเมินคุณภาพนักเรียน ที่ออกมาในรูปของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ครูส่วนใหญ่ให้การยอมรับ แต่มีครูบางคนที่ไม่ยอมรับและทำการปรับคะแนนให้สูงขึ้นจากสภาพความจริง ทั้งนี้เพื่อผลประโยชน์ในการทำงานทางวิชาการของตน การที่ครูส่วนใหญ่ให้การยอมรับ น่าจะเกิดจากการที่ผลสัมฤทธิ์ไม่ได้อยู่ในเกณฑ์การพิจารณาความดีความชอบ ถึงแม้ว่านักเรียนจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ก็จะไม่เกิดผลกระทบต่อตัวครูมากนัก แต่จะมีผลกระทบต่อตัวครูใหญ่ในฐานะที่เป็นผู้บริหารโรงเรียน เมื่อครูมีพฤติกรรมยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ครูใหญ่จึงเพิกเฉยต่อพฤติกรรมของครู นอกจากนี้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในระดับโรงเรียนยังมีผลกระทบต่อกลุ่มโรงเรียน จึงเป็นสาเหตุให้มีพฤติกรรมการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ในระดับกลุ่มโรงเรียน โดยการตั้งเกณฑ์ขั้นต้นในการทดสอบภาคปฏิบัติไว้ 70% แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรม การปรับคะแนน การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนน่าจะเกิดจากความต้องการของผู้บริหารในระดับต่าง ๆ เป็นส่วนใหญ่ เพราะแสดงถึงประสิทธิภาพในการบริหารงานของ

ตนเอง ผลสัมฤทธิ์ที่ปรากฏจึงไม่สะท้อนความรู้ความสามารถที่ได้ตามศักยภาพของนักเรียนอย่างแท้จริง

ปัจจัยด้านครูมีผลโดยตรง

ในแง่ปัญหาและอุปสรรคในการเรียนการสอนที่ทำให้ให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนยังไม่น่าพอใจนัก เกิดจากตัวครูผู้สอน สภาพการดำเนินงานภายในโรงเรียน การจัดการของครูใหญ่ นักเรียน ผู้ปกครอง และภาษาถิ่น โดยมีประเด็นสำคัญที่สุดอยู่ที่ตัวครูผู้สอน ซึ่งครูทุกคนยอมรับว่าเกิดจากการที่ครูไม่ได้ทำการสอน ให้เต็มความสามารถ เต็มหลักสูตร และเต็มเวลา เอาใจใส่ดูแลกวาดขันนในเรื่องของการเรียนของนักเรียนน้อย โดยเฉพาะการสอนซ่อมเสริมให้แก่เด็กนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ส่วนประเด็นอื่น ๆ ได้แก่ สภาพการดำเนินงานภายในโรงเรียน การจัดการ นักเรียน ผู้ปกครอง และภาษาถิ่น เป็นอันดับรอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าปัจจัยด้านครูเป็นปัจจัยที่มีผลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำของนักเรียนในโรงเรียนบ้านบ่อน้ำใส

ปัจจัยด้านนักเรียนและผู้ปกครอง

ด้านนักเรียน

ในเรื่องข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยด้านนักเรียน จะพบว่านักเรียนในโรงเรียนบ้านบ่อน้ำใสไม่มีปัญหาในเรื่องการขาดแคลนเสื้อผ้า อาหารกลางวัน เครื่องเขียน แบบเรียน และวัสดุอุปกรณ์การเรียน ด้วยได้รับการบริการจากโรงเรียน โดยที่โรงเรียนได้รับการจัดสรรมาจากหน่วยงานต้นสังกัด นอกจากนี้นักเรียนที่ครอบครัวมีฐานะยากจนยังได้รับความช่วยเหลือจากองค์การสาคร่วมพัฒนาท้องถิ่น (Interaid International Thailand) นักเรียนจึงอยู่ในสภาพที่มีความพร้อมในเรื่องปัจจัยที่จำเป็นต่อการเรียน ซึ่งน่าจะส่งผลในด้านบวกต่อการเรียนของนักเรียน

ขาดการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้

ในแง่ความรู้ความสามารถของนักเรียน ส่วนใหญ่ขาดสภาพคล่องในการอ่านการเขียน การคิดคำนวณ และทักษะบางประการที่จำเป็นซึ่งได้แก่ การคิด ทำเป็น และแก้ปัญหา

เป็น นักเรียนส่วนใหญ่กล้าแสดงออก กล้าซักถาม แต่ขาดทักษะการคิดหาเหตุผล การแสดงความคิดเห็น และการคิดวิเคราะห์ มีพฤติกรรมการเรียนด้วยการเลียนแบบ จะเห็นได้จากผลงานของนักเรียนที่มีลักษณะเหมือนกับที่ครูสาธิตให้ดูและการไม่สามารถแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ในข้อที่มีโจทย์ใหม่เหมือนกับตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่านักเรียนขาดทักษะในด้านกระบวนการคิดซึ่งน่าจะมีผลมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู ที่ใช้วิธีการสอนแบบบรรยายเป็นหลัก และใช้ครูเป็นศูนย์กลาง ซึ่งมีผลทำให้นักเรียนไม่ได้รับการฝึก กระตุ้นให้เกิดทักษะในการคิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น นักเรียนถูกสอนให้จดจำมากกว่าที่จะถูกสอนให้คิด และถูกสอนให้ทำตามมากกว่าที่จะถูกสอนให้รู้จักคิดริเริ่ม กระบวนการคิดจึงไม่เกิดขึ้น การที่นักเรียนจะเกิดพฤติกรรมเหล่านี้ได้ ครูจะต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยให้ความสำคัญของผู้เรียนว่าจะต้องเป็นผู้ลงมือกระทำ หรือเป็นผู้ริเริ่มและมีความกระตือรือร้น ตามทฤษฎีการเรียนรู้ (Cognitive Theories) ของกลุ่มเกสตัลท์ (อ้างถึงในสุภางค์ รัชต์ตระกูล, 2533) พฤติกรรมการสอนของครูจึงไม่อาจนำไปสู่พฤติกรรมการเรียนรู้ที่ต้องการ อันได้แก่ พฤติกรรมด้านสติปัญญา (Cognitive Domain) พฤติกรรมเชิงทักษะ (Psychomotor Domain) และพฤติกรรมด้านอารมณ์ (Affective Domain) นอกจากนี้วิธีการสอนของครูยังทำให้นักเรียนเกิดเจตคติที่ไม่ดีต่อการเรียน อันได้แก่ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการเรียนของนักเรียนอยู่ในระดับ 0

มีพฤติกรรมการเรียนแบบไม่ตั้งใจ

พฤติกรรมการเรียนของนักเรียนมีพฤติกรรมการเรียนแบบไม่ตั้งใจ โดยในระหว่างเรียนนักเรียนจะประกอบกิจกรรมอื่น ๆ ไปด้วย ได้แก่ การพูดคุย การรับประทานอาหาร การลุกเดินไปเดินมา การเล่นหยอกเข้ากับเพื่อน เป็นต้น ทำให้นักเรียนไม่ได้รับความรู้จากการถ่ายทอดจากครูอย่างเต็มที่ พฤติกรรมเช่นนี้น่าจะเป็นผลมาจากการที่ครูไม่เข้มงวดกวดขัน และไม่ให้ความสนใจที่จะแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียน และวิธีการสอนของครูไม่น่าสนใจ พฤติกรรมการไม่ทำการบ้านของนักเรียน น่าจะเป็นผลมาจากการที่ครูไม่ทำการบ้านและตรวจงานอย่างสม่ำเสมอ ทำให้นักเรียนไม่เห็นความสำคัญและไม่เห็นผลที่จะเกิดจากการทำหรือไม่ทำ ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ครูไม่ชี้แจงให้นักเรียนทราบถึงจุดประสงค์ของการให้ทำการบ้านและไม่ได้ติดตามกวดขันนักเรียนอย่างจริงจัง

นอกจากนักเรียนจะมีพฤติกรรมมาเรียนแบบไม่ตั้งใจแล้ว ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การขาดเรียน นักเรียนมีการขาดเรียนบ่อยจนกระทั่งมีเวลาเรียนไม่ครบตามเกณฑ์การตัดสินผลการเรียน ที่กำหนดไว้ว่านักเรียนจะต้องมีเวลาเรียน 80% ของเวลาทั้งหมด ส่วนสาเหตุที่ทำให้นักเรียนต้องขาดเรียน ได้แก่

1. ความต้องการใช้แรงงานจากผู้ปกครอง โดยเฉพาะในช่วงฤดูการทำนา สำหรับนักเรียนบางคนที่ไม่ได้ขาดเรียน แต่ต้องน่านองมาดูแลที่โรงเรียนด้วยก็เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการเรียนทำให้เรียนไม่เต็มที่
2. ขาดเรียนจากสาเหตุของการเจ็บป่วย
3. ขาดเรียนเพื่ออยู่ร่วมงานบุญ งานประเพณีของชุมชน
4. ขาดเรียนเพราะไม่อยากจะมาโรงเรียน เนื่องจากมีเจตคติที่ไม่ดีต่อการเรียนและการสอนของครู

จากสาเหตุการขาดเรียนของนักเรียนดังกล่าว สามารถแก้ไขได้ถ้าครูประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองด้วยการพบปะชี้แจงปัญหาให้ผู้ปกครองเข้าใจและขอความร่วมมือจากผู้ปกครองให้ช่วยกวดขันดูแลให้นักเรียนไปโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ แต่จากการศึกษาพบว่าครูไม่เคยเยี่ยมบ้านนักเรียนเกี่ยวกับเรื่องการเรียนของนักเรียน จึงทำให้พฤติกรรมขาดเรียนของนักเรียนไม่ได้รับการแก้ไข

ขอมาโรงเรียนเพื่อเล่น

สิ่งสำคัญที่จะสามารถดึงดูดความสนใจของนักเรียนให้มีพฤติกรรมมาเรียนอย่างสม่ำเสมอ คือ เจตคติต่อครู โรงเรียน และการศึกษา ในด้านเจตคติของนักเรียนที่มีต่อครู นักเรียนชอบครูที่ใจดี ไม่ลงโทษด้วยวิธีการรุนแรง นักเรียนสามารถพูดและซักถามได้โดยไม่เกิดความกลัว ส่วนการสอนของครูนั้นนักเรียนจะไม่ชอบ ปล่อยให้เหตุผลว่าครูสอนได้ไม่เข้าใจ ซึ่งน่าจะเป็นผลมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูที่ใช้การสอนแบบบรรยายเป็นหลัก ใช้ครูเป็นศูนย์กลาง จึงก่อให้เกิดเจตคติที่ไม่ดีต่อการเรียนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เมื่อนักเรียนเกิดเจตคติที่ไม่ดีต่อการเรียน จึงนำไปสู่พฤติกรรมไม่ตั้งใจเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ในด้านเจตคติต่อโรงเรียน นักเรียนมาโรงเรียนเียงเพื่อต้องการเล่นกับเพื่อนมากกว่าความต้องการที่จะมาศึกษาหาความรู้ น่าจะ

เป็นผลมาจากการที่นักเรียนมาโรงเรียนแล้ว เกิดความรู้สึกอิสระ ไม่ต้องถูกใช้งานจากผู้ปกครอง เมื่ออยู่ที่โรงเรียนครูก็ใจดีและมีเวลาในการเล่นมาก จากการที่ครูจับกลุ่มสนทนากัน เจตคติที่ดีต่อโรงเรียนจึงไม่ส่งเสริมเกี่ยวกับการเรียนรู้ของนักเรียน ในด้านเจตคติต่อการศึกษานักเรียนส่วนใหญ่มองว่าความสำคัญของการศึกษาและมีความต้องการที่จะศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา แต่ไม่ได้รับการส่งเสริมจากผู้ปกครอง ซึ่งน่าจะเป็นผลมาจากฐานะยากจนและการเดินทางระหว่างบ้านกับโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีความยากลำบาก

จะเห็นได้ว่าเจตคติของนักเรียนที่มีต่อครู โรงเรียน และการศึกษามีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ผู้ที่จะสามารถปรับเปลี่ยนเจตคติในด้านต่าง ๆ เหล่านี้ ให้เกิดผลดีต่อการเรียนรู้ของนักเรียนได้ คือ ครู โดยทำการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนและชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องให้แก่ นักเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในแต่ละกลุ่มประสบการณ์ มีผลการเรียนอยู่ในระดับ 0, 1 และ 2 เป็นส่วนใหญ่มากที่ครูมีการเพิ่มคะแนนภาคปฏิบัติให้แล้ว ก็มีได้ ทำให้ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนอยู่ในระดับดี ดังนั้นความรู้ความสามารถที่แท้จริงของนักเรียนน่าจะอยู่ในระดับต่ำกว่านี้ การที่โรงเรียนมีสภาพความพร้อมในด้านอาคารสถานที่ จำนวนบุคลากร และงบประมาณ อยู่ในระดับที่สามารถดำเนินงานด้านการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพได้ แต่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกลับไม่สอดคล้องกับสภาพความพร้อมของโรงเรียน โดยนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ บางระดับชั้นมีคะแนนจากการทดสอบเฉลี่ยในทุกกลุ่มประสบการณ์ต่ำกว่า 50% ซึ่งน่าจะเป็นผลมาจากการจัดการเรียนการสอนของครู และการบริหารโรงเรียนของครูใหญ่เป็นสำคัญ

อิทธิพลจากพันธุกรรมและสภาพแวดล้อม

นอกจากประเด็นปัจจัยด้านครูจะมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเท่านั้นแล้ว สภาพตัวนักเรียนและผู้ปกครองก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ จากการที่ครูท่านหนึ่งกล่าวถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนว่า เกิดจากการที่นักเรียนมีระดับสติปัญญาต่ำ เนื่องมาจากการถ่ายทอดทางพันธุกรรมจากพ่อแม่ที่มีสายเลือดใกล้ชิดกัน ซึ่งคนในชุมชนมักจะแต่งงานกันเองภายในหมู่บ้าน สิ่งนี้ได้จากการที่นักเรียนมาโรงเรียนมีนามสกุลเดียวกันมาก แสดงให้เห็นว่ามีการแต่งงานกันในกลุ่มเครือญาติภายในชุมชน ในเรื่องความแตกต่างของบุคคลในด้านสติปัญญา จรรยา สุวรรณหัตถ์ และคณะ (2521) กล่าวว่า

ปัจจัยที่มีผลต่อความแตกต่างของบุคคลในการเติบโตทางสติปัญญา เกิดจากพันธุกรรมและสภาพแวดล้อม

ปรีชา นิพนธ์พิทยา (2524) ได้กล่าวถึงพันธุกรรมและสภาพแวดล้อมว่า

พันธุกรรม หมายถึง ผิวพรรณ รูปร่าง ขนาด และสติปัญญา เป็นสิ่งที่ติดต่อดำยทอดจากพ่อแม่

สภาพแวดล้อม เช่น ดินฟ้าอากาศ อาหาร การอบรมเลี้ยงดู วัฒนธรรม ขนบประเพณี ภาษาถิ่น และอื่น ๆ

จึงมีความเป็นไปได้ว่าเด็กที่เกิดจากพ่อแม่ที่มีสายเลือดใกล้ชิดกันจะมีระดับสติปัญญาต่ำ อันเนื่องมาจากการถ่ายทอดทางพันธุกรรมมาจากพ่อแม่ พันธุกรรมจึงเป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิดที่ไม่สามารถลบล้างให้หมดไปได้ สำหรับสภาพแวดล้อมซึ่งได้แก่ ครอบครัว การอบรมเลี้ยงดู วัฒนธรรม ประเพณี และภาษาถิ่น เป็นสิ่งที่สามารถปรับเปลี่ยน สร้างเสริม และปลูกฝังในด้านความเชื่อ ค่านิยม เจตคติ ตลอดจนคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นกับตัวเด็กได้มาก โดยเฉพาะครอบครัวเป็นสถาบันแรกของเด็ก พ่อแม่นับได้ว่าเป็นครูคนแรกที่จะให้การอบรมสั่งสอนในเรื่องต่าง ๆ ให้แก่เด็ก ตัวอย่างได้แก่ ความประพฤติ อุบาสัย ความเชื่อ เจตคติ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีผลต่อสุขภาพและภาวะโภชนาการซึ่งมีผลมาจากสภาพความเป็นอยู่ในครอบครัว พฤติกรรมการบริโภคอาหารและฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ดังนั้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนย่อมมีผลเกี่ยวเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมของครอบครัว

ความเคยชินจากสภาพความเป็นอยู่ภายในครอบครัว

สภาพความเป็นอยู่ในครอบครัว เป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ที่มีผลต่อพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียน จากสภาพความเป็นอยู่ในครอบครัวที่ไม่พึงพิถันในเรื่องความสะอาดของร่างกาย เสื้อผ้า สิ่งของเครื่องใช้ และที่อยู่อาศัย ตลอดจนความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการจัดบ้านเรือน น่าจะมีอิทธิพลต่อตัวนักเรียนเป็นอย่างมาก จึงทำให้เด็กนักเรียนมีพฤติกรรมในการไม่รักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย การปลูกฝังของครูเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ให้แก่เด็กนักเรียน จึงเกิดขึ้นได้ยาก ทั้งนี้เนื่องจากความเคยชินที่ได้รับการสั่งสมมาจากครอบครัว จนกลายเป็นเรื่องปกติธรรมดา แสดงให้เห็นว่านักเรียนได้รับการปลูกฝังเกี่ยวกับเรื่องความสะอาด และความเป็นระเบียบจากครอบครัวอย่างไม่เคร่งครัด จะเห็นได้จากการที่นักเรียนมีสภาพร่างกายที่มีคราบโคลงอยู่ทั่วไป เล็บมือ

และทำยาคา ผมายามีเหา นอกจากนี้เสื้อผ้าของนักเรียนยังอยู่ในสภาพที่บ่งบอกว่าสวมใส่ผ่านมาแล้วหลายวัน การที่นักเรียนมีสภาพเป็นเช่นนี้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่ในครอบครัวของนักเรียนเป็นประเด็นสำคัญ เมื่อนักเรียนมาโรงเรียนแม้จะได้รับการอบรมสั่งสอนในเรื่องของความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยจากครู ก็ไม่สามารถพัฒนาให้นักเรียนมีสภาพที่ดีกว่าเดิมได้มากนัก ทั้งนี้เนื่องมาจากสภาพความเคยชินจากความเป็นอยู่ในครอบครัวของนักเรียนนั่นเอง

บริโภคอาหารที่มีคุณค่าน้อย

พฤติกรรมการบริโภคของครอบครัว ซึ่งได้แก่การรับประทานไม่ตรงเวลา มีการรับประทานอาหารไม่ครบ 3 มื้อ มีค่านิยมในการรับประทานอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ และอาหารที่มีคุณค่าน้อย ได้แก่ น้ำพริก ปลาจ่อม ปลาร้า เป็นต้น พฤติกรรมต่าง ๆ เหล่านี้มีผลต่อนักเรียน ทำให้นักเรียนมีการรับประทานอาหารไม่ครบ 3 มื้อ รับประทานอาหารไม่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ ส่งผลให้นักเรียนมีภาวะโภชนาการบกพร่อง นั่นคือขาดสารอาหาร ประกอบกับการมีพฤติกรรมที่ไม่รักษาความสะอาดของเสื้อผ้า ร่างกาย ข้าวของเครื่องใช้ ตลอดจนบ้านเรือนที่อยู่อาศัย จึงเป็นแหล่งเพาะเชื้อโรคได้เป็นอย่างดี สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่การมีสุขภาพร่างกายที่ไม่สมบูรณ์แข็งแรง เกิดการเจ็บป่วยจนเป็นสาเหตุให้เกิดการขาดเรียนอยู่เนื่อง ๆ

ใช้ภาษาถิ่นเขมรเป็นภาษาพูด

การใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน เป็นปัญหาและอุปสรรคในการเรียนรู้ของนักเรียนที่สำคัญประการหนึ่ง ได้แก่ การที่นักเรียนใช้ภาษาถิ่นเขมรเป็นภาษาพูดในชีวิตประจำวัน ทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน นักเรียนมีโอกาสดำใช้ภาษาไทยน้อย เฉพาะการพูดในห้องเรียนโดยการสนทนาโต้ตอบกับครูเท่านั้น ภาษาถิ่นเขมรเป็นภาษาที่แตกต่างไปจากภาษาไทยอย่างสิ้นเชิง จึงเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการเรียนรู้ของนักเรียนในกลุ่มทักษะภาษาไทย โดยเฉพาะในด้านการเข้าใจความหมายของคำและประโยค นักเรียนสามารถพูด อ่าน และเขียนภาษาไทยได้ แต่นักเรียนจะมีปัญหามองการเข้าใจความหมาย ซึ่งนำไปสู่ปัญหาและอุปสรรคในการเรียนรู้กลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ อีกด้วย เพราะภาษาไทยเป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ ตัวอย่างได้แก่ กลุ่มทักษะคณิตศาสตร์ที่เป็นโจทย์ปัญหา นักเรียนสามารถอ่านโจทย์

ได้แต่ไม่สามารถแก้โจทย์ปัญหา ทั้งนี้เป็นผลมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูที่มีต่อกระบวนการคิดของนักเรียนประการหนึ่ง แต่อีกประการหนึ่งน่าจะมีผลมาจากการที่นักเรียนไม่เข้าใจความหมายของโจทย์คณิตศาสตร์ได้ดีพอ ดังผลการวิจัยของกรมสามัญศึกษา (2521) เรื่องการวิจัยผลสัมฤทธิ์ในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 พบว่าการที่นักเรียนในจังหวัดต่าง ๆ ทำคะแนนได้มากน้อยกว่ากันในด้านนี้อาจเป็นปัญหาทางด้านภาษากล่าวคือ นักเรียนในจังหวัดนครศรีธรรมราช ลำปาง สุรินทร์ ไม่เข้าใจความหมายของคำที่ใช้ในแบบทดสอบซึ่งเป็นภาษาไทยกลาง

โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการสอนภาษาไทยของครูที่มุ่งเน้นทักษะการอ่านมากกว่าการพูดและการเขียน ซึ่งเป็นการอ่านที่ไม่ได้ออกความหมาย หรือฝึกให้นักเรียนได้ซ้ำคำและประโยคในภาษาไทยอย่างจริงจัง ภาษาถิ่นเขมรจึงเป็นปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการเรียนรู้ของนักเรียน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสาเหตุที่ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ไม่น่าพอใจนั้นมีผลมาจากปัจจัยด้านนักเรียน ซึ่งได้แก่ สภาพการดำเนินชีวิต พฤติกรรมการเรียนและภาษาถิ่นเขมรที่ใช้พูดในชีวิตประจำวัน

ด้านผู้ปกครอง

สอนการบ้านลูกไม่ได้

ในเรื่องข้อมูลเกี่ยวกับผู้ปกครองที่พบว่า ผู้ปกครองของนักเรียนมีวุฒิทางการศึกษาระดับการศึกษาภาคบังคับ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จึงน่าจะมีผลกระทบต่อการเรียนรู้ของนักเรียนในด้านการช่วยเหลือ ให้คำแนะนำเกี่ยวกับเรื่องการเรียนรู้จากการศึกษาที่พบว่าผู้ปกครองไม่สามารถสอนการบ้านให้นักเรียนได้ โดยเฉพาะกลุ่มทักษะคณิตศาสตร์ ซึ่งเป็นผลมาจากความแตกต่างของหลักสูตรระหว่างผู้ปกครองเรียน กับที่นักเรียนได้เรียนมีกระบวนการคิดที่ต่างกันไป ผู้ปกครองจึงไม่สามารถสอนนักเรียนได้ เมื่อนักเรียนมีการบ้านแล้วทำไม่เสร็จ หรือไม่ได้ทำ นอกจากจะมีสาเหตุมาจากที่ผู้ปกครองไม่กวัดจัน ดูแล แล้วการที่ผู้ปกครองไม่สามารถสอนหรือให้คำแนะนำแก่นักเรียนได้จึงเป็นสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่ง โดยเฉพาะผู้ปกครองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ที่มีเนื้อหาวิชาที่แตกต่างไปจากการศึกษาภาคบังคับในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ของผู้ปกครองอย่างสิ้นเชิง การ

ไม่ทำการบ้านหรือการทำการบ้านไม่เสร็จของนักเรียนจึงเป็นสาเหตุให้ครูมีเจตคติที่ไม่ดีต่อผู้ปกครอง โดยมีความเห็นว่าผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาและไม่ดูแลเอาใจใส่บุตรของตนเกี่ยวกับการเรียน

จากการศึกษาที่พบว่าผู้ปกครองกวดขันดูแลนักเรียนเกี่ยวกับเรื่องการเรียนรู้ โดยการบอกให้อ่านหนังสือเป็นครั้งคราว มีการทำโทษเมื่อนักเรียนไม่อ่านหนังสือหรือไม่ทำการบ้าน การจัดหาเครื่องเขียนแบบเรียนให้ การที่ผู้ปกครองทราบเกี่ยวกับผลการเรียน และข้อบกพร่องในการเรียนของนักเรียน นอกจากนี้ยังพบว่าครูไม่ค่อยให้การบ้านและไม่ค่อยตรวจการบ้าน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้คงไม่สามารถกล่าวได้ว่า ผู้ปกครองไม่กวดขันดูแลเกี่ยวกับการเรียนของนักเรียนหรือไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา การไม่ทำการบ้านของนักเรียนอาจเป็นผลมาจากการที่นักเรียนต้องการเล่นจึงไม่บอกความจริงกับผู้ปกครองว่ามี การบ้าน เมื่อไม่มีการบ้านผู้ปกครองจึงทำได้เพียงบอกให้อ่านหนังสือเป็นครั้งคราวเท่านั้น

อีกประเด็นหนึ่งที่มีผลต่อการกวดขันดูแลนักเรียนในเรื่องการเรียนของผู้ปกครอง คือ การที่ผู้ปกครองมีความคาดหวังเกี่ยวกับอนาคตของนักเรียนเพียงจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และประกอบอาชีพในทางานาเช่นเดียวกับตน อาจมีผลทำให้ผู้ปกครองมีความคิดว่า การที่ตนไม่ได้ส่งให้บุตรได้ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา จึงไม่จำเป็นต้องกวดขันเกี่ยวกับเรื่อง การเรียนของนักเรียนมากนัก ความรู้เพียงแค่อ่านออกเขียนได้ก็น่าจะเพียงพอ จึงทำให้ผู้ปกครอง ไม่ได้เอาใจใส่เกี่ยวกับการเรียนของนักเรียนเท่าที่ควร

ขาดความสัมพันธ์เชิงวิชาการระหว่างครูกับผู้ปกครอง

สภาพปัญหาดังกล่าวสามารถแก้ไขได้ ถ้าครูมีการติดต่อชี้แจงขอความร่วมมือจากผู้ปกครอง แต่จากการศึกษาพบว่าครูไม่เคยเยี่ยมบ้านนักเรียนเกี่ยวกับเรื่องการเรียนรู้ มีเพียงการไปติดต่อขอความช่วยเหลือเกี่ยวกับการดำเนินงานของนักเรียนเท่านั้น จากประเด็นปัญหาดังกล่าวจึงทำให้การร่วมมือระหว่างครูกับผู้ปกครอง ในการร่วมกันช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการเรียนของนักเรียนขาดหายไป ผู้ปกครองไม่ทราบปัญหาและข้อบกพร่องที่แท้จริงของนักเรียน จึงทำให้ไม่ทราบแนวทางการให้ความช่วยเหลือหรือแก้ไข ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการบ้านดงแฝก เกี่ยวกับเจตคติที่มีต่อการดำเนินงานของครูในโรงเรียน พบว่าผู้อำนวยการบ้านต้องการให้ครูชี้แจงเกี่ยวกับผลการเรียน และข้อบกพร่องของนักเรียนเพื่อให้ผู้ปกครองได้ทราบแล้วสามารถให้การกวดขันดูแลนักเรียนได้อย่างถูกต้อง จึงเป็นสิ่งยืนยัน

ได้ว่า ถ้าครูได้มีการพบปะชี้แจงขอความร่วมมือจากผู้ปกครองจะสามารถช่วยแก้ปัญหาได้ในระดับหนึ่ง

ฐานะทางเศรษฐกิจยากจน

สภาพฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ปกครอง เป็นอีกประเด็นหนึ่ง เกี่ยวข้องกับการกวดขันดูแลในเรื่องการเรียนของนักเรียน การที่ผู้ปกครองในชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยการทำนาเป็นอาชีพหลัก จึงทำให้มีรายได้ไม่แน่นอน บางครอบครัวมีภาระหนี้สินมาก ฐานะทางเศรษฐกิจจึงอยู่ในระดับยากจน มีความเป็นอยู่ที่ค่อนข้างลำบาก จากการที่ครอบครัวมีฐานะยากจนนี้เอง ก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา ได้แก่ ปัญหาการขาดแคลนปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต อันได้แก่ อาหาร เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม และการให้การสนับสนุนเกี่ยวกับวัสดุ อุปกรณ์การเรียนให้อยู่ในสภาพที่มีความพร้อมซึ่งเป็นไปได้ยาก เวลาที่จะดูแลเอาใจใส่เกี่ยวกับเรื่องการเรียนและความประพฤติของนักเรียนมีน้อย เนื่องจากต้องดิ้นรนทำมาหากินเพื่อปากท้อง และมีความต้องการใช้แรงงานจากนักเรียนในระดับสูงจึงมีผลกระทบต่อตัวนักเรียนในด้านสุขภาพอนามัย ภาวะโภชนาการ ความพร้อมของเครื่องเขียนแบบเรียน และเวลาเรียนของนักเรียน

สภาพครอบครัวขาดความอบอุ่น

นอกจากสภาพฐานะทางเศรษฐกิจของนักเรียนแล้ว สภาพความอบอุ่นในครอบครัวยังนับเป็นประเด็นสำคัญประการหนึ่งที่มีผลต่อสภาพจิตใจ และการเรียนของนักเรียน จากการศึกษาที่พบว่านักเรียนที่ใช้เป็นตัวอย่างประชากรในการศึกษาคั้งนี้ จากจำนวนทั้งสิ้น 6 คน มีนักเรียนที่ประสบปัญหาครอบครัวแตกแยกถึง 3 คน ซึ่งน่าจะเป็นผลมาจากพฤติกรรมการขบถตีศีรษะของคนในชุมชนทั้งหญิงและชาย จึงก่อให้เกิดปัญหาการทะเลาะวิวาทขึ้นภายในครอบครัว นักเรียนบางคนอยู่กับบิดา บางคนอยู่กับมารดา และบางคนอยู่กับญาติ จึงทำให้เด็กเรียนขาดความอบอุ่น ซึ่งมีผลทำให้เด็กเรียนบางคนมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ตัวอย่างได้แก่ ขอบสร้างบมเตน กลั่นแกล้งเพื่อน และไม่เชื่อฟังครู เป็นต้น บางคนประสบปัญหาในการเรียน เนื่องจากเกิดความเครียดกับสภาพปัญหาในครอบครัว ทำให้มีอาการปวดศีรษะอยู่เสมอ สำหรับนักเรียนที่อยู่กับญาติถึงแม้จะมีความอบอุ่น แต่ก็ไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ในเรื่องการเรียนของนักเรียนเท่าที่ควร สำหรับนักเรียนที่มีสภาพครอบครัวที่มีความพร้อมทั้ง

พ่อและแม่ แต่ได้รับการเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม มีการดูต่ำ ว่ากล่าว และลงโทษ ด้วยวิธีการเขียนตีที่รุนแรง ซึ่งมีผลต่อสภาพจิตใจของนักเรียน ดังนั้นสภาพความอบอุ่นในครอบครัว จึงมีผลต่อสภาพจิตใจของนักเรียน และส่งผลต่อการเรียนของนักเรียน

จะเห็นได้ว่าระดับการศึกษา สถานะทางเศรษฐกิจของผู้ปกครองและความอบอุ่นในครอบครัวมีผลต่อการเรียนของนักเรียน ซึ่งหมายถึงมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างของนักเรียน

อิทธิพลจากชุมชน

จากสภาพครอบครัว สภาพการดำเนินชีวิต ตลอดจนความเชื่อและเจตคติของนักเรียนและผู้ปกครองที่มีผลต่อการเรียนของนักเรียนและเป็นสาเหตุที่นำไปสู่การมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างของนักเรียนดังกล่าว มีผลสืบเนื่องมาจากวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพราะครอบครัวเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม วิถีชีวิตภายในครอบครัวจึงดำเนินไปตามสภาพพื้นฐานทางสังคมของชุมชนที่ได้รับการสั่งสมกันมาแต่ในอดีต พฤติกรรม ความเชื่อ ค่านิยม และเจตคติของคนในสังคมจะได้รับการถ่ายทอด บลูกฝังให้ยึดเป็นแบบแผนในการดำรงชีวิตสืบทอดต่อกันไป ดังที่ ไซพูลย์ เทวรักษ์ (2532) กล่าวว่า แบบแผนพัฒนาการและพฤติกรรมของมนุษย์ ถูกกำหนดโดยตัวการสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ พันธุกรรม (Heredity) กับสิ่งแวดล้อม (Environment) ซึ่งหมายถึงสภาพสังคมนั่นเอง

วิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนที่มีต่อการดำเนินชีวิตของนักเรียนและผู้ปกครอง ได้แก่

1. พฤติกรรมการบริโภคที่ดูเหมือนว่าจะไม่ใส่ใจกับการรับประทานอาหารเช้าให้ถูกสุขลักษณะและถูกหลักโภชนาการ โดยมีการรับประทานอาหารเช้าไม่ครบ 3 มื้อ บริโภคอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ และอาหารที่มีคุณค่าทางอาหารน้อย ซึ่งส่งผลถึงสุขภาพและภาวะโภชนาการของคนในชุมชน

2. พฤติกรรมเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย คนในชุมชนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ไม่พิถีพิถันในเรื่องความสะอาดของร่างกาย เสื้อผ้า บ้านเรือน ตลอดจนการไม่สนใจความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเรือนที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงสัตว์ที่ไม่ถูกสุขลักษณะ ทำให้เป็นแหล่งเพาะเชื้อโรคประกอบกับสุขภาพร่างกายที่ไม่สมบูรณ์แข็งแรง ภาวะความเจ็บป่วยจึงเกิดขึ้นได้ง่าย

3. พฤติกรรมการชอบดื่มสุราของคนในชุมชน ทั้งหญิงและชาย นอกจากจะทำให้เสียทรัพย์โดยเหตุไม่บังควรแล้ว ยังก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาทภายในครอบครัว เป็นสาเหตุที่สำคัญที่นำไปสู่ปัญหาการหย่าร้าง

4. ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องไสยศาสตร์ ภูตผีต่าง ๆ ก่อให้เกิดพฤติกรรมในการทุ่มเทเงินเพื่อซื้อหวยใต้ดิน และการรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์

5. ค่านิยมในการจัดงานประเพณีที่ต้องใช้งบประมาณจำนวนมากเกินฐานะความเป็นอยู่ของตนเอง ตามค่านิยมของคนในสังคมไทยที่มีลักษณะ ชอบหาความสุข สนุกจากชีวิต และรักความร่ำรวย (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534) จึงก่อให้เกิดภาระหนี้สินซึ่งมีผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ในครอบครัว

6. เจตคติของคนในชุมชนที่มีต่อการขายแรงงาน จากการที่มีการอพยพไปขายแรงงานของคนในชุมชน ทำให้สภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวดีขึ้น สภาพความเป็นอยู่ของคนไปขายแรงงานจึงเป็นต้นแบบให้คนในชุมชนยึดเอาเป็นแบบอย่าง โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นนี้มีผลทำให้เกิดเป็นค่านิยมของพ่อแม่ผู้ปกครองในการส่งบุตรหลานเข้าสู่ตลาดแรงงานมากขึ้น โดยมีฐานะความเป็นอยู่ของต้นแบบเป็นแรงจูงใจ การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาจึงถูกมองข้ามไป

7. เจตคติของคนในชุมชนที่มีต่อการศึกษา การที่ครูบางคนในโรงเรียนบ้านบ่อน้ำใสมีความเห็นว่าคนในชุมชนมองไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา โดยพิจารณาจากการที่พ่อแม่ผู้ปกครองไม่ส่งบุตรหลานให้ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาชั้น ถ้าพิจารณาจากปัจจัยอื่น ๆ ประกอบกันแล้วการจะกล่าวหาว่า "คนในชุมชนไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา" นั้นคงไม่ถูกต้องมากนัก ทั้งนี้เนื่องจากการที่ผู้ปกครองมีฐานะยากจน และระยะทางจากบ้านถึงโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาชั้นไกล และมีความยากลำบากในการเดินทางจึงเป็นเหตุผลที่สำคัญในการตัดสินใจไม่ส่งให้นักเรียนได้ศึกษาต่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวที่มีฐานะยากจน สภาพความเป็นอยู่เฉพาะหน้าจึงมีความสำคัญกว่าการหวังผลที่ได้จากการศึกษา ส่วนผู้ปกครองบางคนมีฐานะความเป็นอยู่ที่สามารถส่งเสียให้บุตรของตนได้ แต่ไม่ยอมส่งให้บุตรของตนได้ศึกษาต่อ นั้น น่าจะเป็นผลมาจากการที่ในชุมชนไม่มีต้นแบบของคนที่ประสบความสำเร็จ จากการศึกษาในระดับสูงจึงไม่เกิดแรงจูงใจ อีกทั้งสภาพของชุมชนที่มีการคมนาคมติดต่อกับอำเภอที่ค่อนข้างลำบาก ทำให้คนในชุมชนมีการติดต่อกับสังคมภายนอกน้อย จึงอาจเป็นไปได้ที่ ทำให้คนในชุมชนไม่ได้พิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมและไม่

เข้าใจถึงความจำเป็นที่จะต้องได้รับการศึกษา แม้จะมีคนในชุมชนที่ออกมาสู่สังคมภายนอก ด้วยการขายแรงงาน ได้พบเห็นความเจริญก้าวหน้าของสังคมภายนอก แต่ก็เป็นคนรุ่นใหม่ ของชุมชนที่ยังไม่มีครอบครัว และการนำความเจริญจากสังคมภายนอก เข้าสู่ชุมชนมักเป็นใน รูปของความฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือยจากวัตถุเสียเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นการจะปรับเปลี่ยนเจตคติของ คนในชุมชนจึงต้องใช้ระยะเวลายาวนาน และเป็นหน้าที่ของครูในโรงเรียนทุกคน

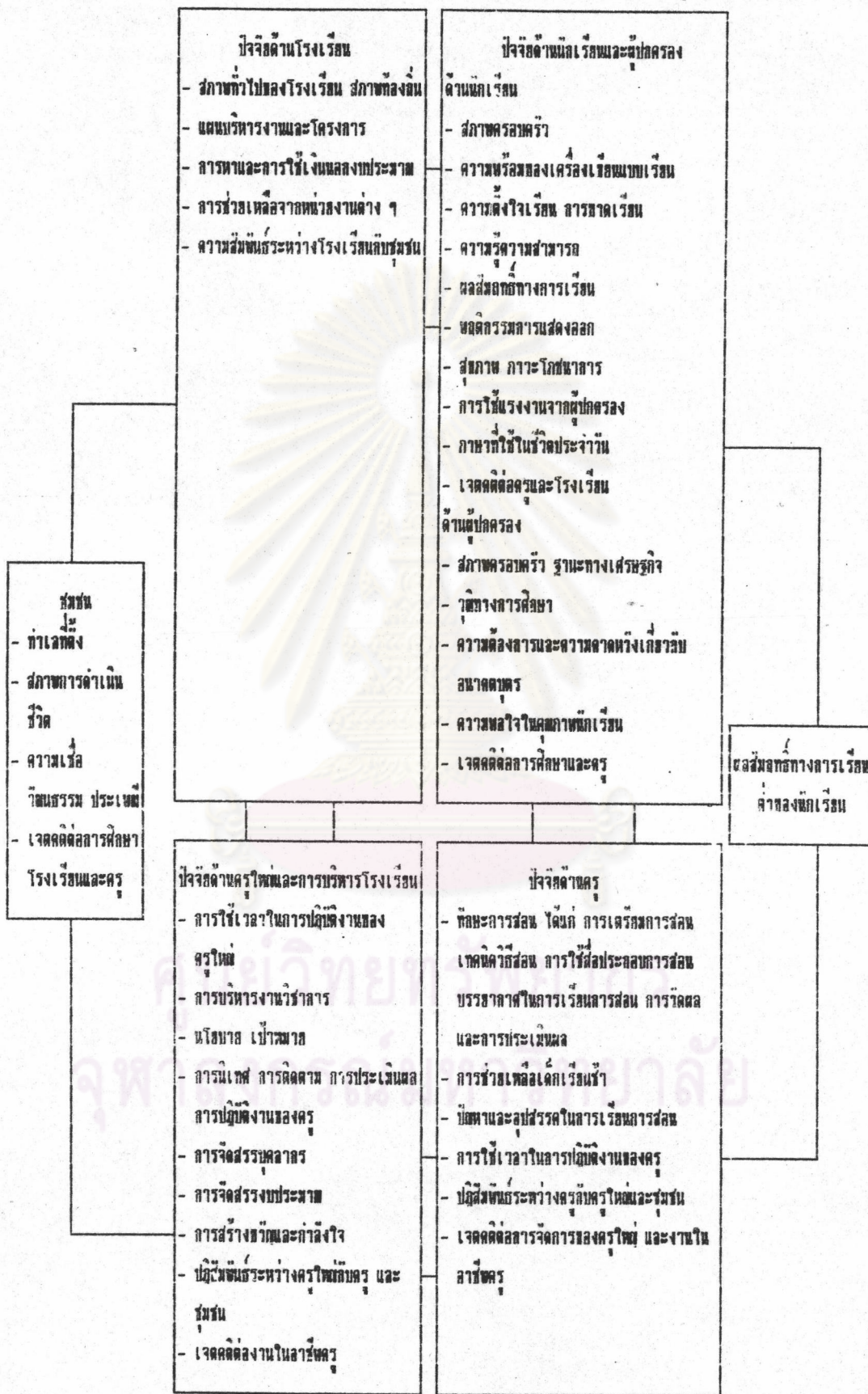
ขาดความสัมพันธ์ในเชิงวิชาการระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

จากการที่คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ในระดับดี มีความสามัคคีและเชื่อถือในตัวผู้นำ ในระดับสูง ถ้าครูสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้นำหมู่บ้านและคนในชุมชนพยายามทำความเข้าใจ ชี้แจงให้คนในชุมชนได้เข้าใจเรื่องราวเกี่ยวกับการศึกษาอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะกับผู้นำ ของชุมชน โรงเรียนคงได้รับความร่วมมือจากชุมชนและผู้ปกครอง เกี่ยวกับเรื่องการเรียนรู้ ของนักเรียนเป็นอย่างดี เนื่องจากคนในชุมชนมีพื้นฐานในการให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือ โรงเรียนในระดับดีอยู่แล้ว การขอความร่วมมือในเชิงวิชาการจึงไม่น่าจะยากเกินไป

จะเห็นได้ว่าปัจจัยด้านโรงเรียน ด้านครูใหญ่และการบริหารโรงเรียน ด้านครู ด้านนักเรียนและผู้ปกครอง มีความสัมพันธ์และมีผลกระทบในปัจจัยแต่ละด้าน ซึ่งมีผลต่อ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำของนักเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม ความสัมพันธ์และผลกระทบ ของปัจจัยแต่ละด้าน กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำของนักเรียนสามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 7 แผนภาพสรุปความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านต่าง ๆ กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนล่างของนักเรียนในโรงเรียนบ้านหนองน้ำใส

จากแผนภาพสรุปความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านต่าง ๆ กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
ของนักเรียน สามารถกล่าวได้ว่า

ชุมชน มีผลต่อปัจจัยด้านโรงเรียน ปัจจัยด้านครูใหญ่และการบริหารโรงเรียน
ปัจจัยด้านนักเรียนและผู้ปกครอง ปัจจัยด้านครู ส่งผลถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
ของนักเรียน

ปัจจัยด้านโรงเรียน มีผลต่อปัจจัยด้านครูใหญ่และการบริหารโรงเรียน ปัจจัยด้าน
ครู ปัจจัยด้านนักเรียนและผู้ปกครอง ชุมชน และส่งผลถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
ของนักเรียน

ปัจจัยด้านครูใหญ่ มีผลต่อปัจจัยด้านครู ปัจจัยด้านโรงเรียน ปัจจัยด้านนักเรียน
และผู้ปกครอง ชุมชน และส่งผลถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

ปัจจัยด้านนักเรียนและผู้ปกครอง มีผลต่อปัจจัยด้านครู ปัจจัยด้านครูใหญ่และการ
บริหารโรงเรียน ปัจจัยด้านโรงเรียน ชุมชน และส่งผลถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
ของนักเรียน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย